

Barns rett til å bli hørt

Kandidatnummer: 559

Leveringsfrist: 25.november 2007

Til sammen 17887 ord

23.11.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Oppgavens tema	1
1.2	Nærmere avgrensninger	3
1.2.1	Barn	3
1.2.2	Barns rett til å bli hørt	4
<u>2</u>	<u>UTVIKLING</u>	<u>4</u>
2.1	Barnelovgivningen	4
2.2	FNs barnekonvensjon	7
2.3	Endringer i barneloven	9
<u>3</u>	<u>GJELDENDE BARNELOV</u>	<u>10</u>
3.1	”Personlege tilhøve”	11
3.2	”Andre som barnet bur hos eller som har med barnet å gjere”	12
3.3	Aldersgrenser	12
3.4	Tilrettelegging og gjennomføring av høring av barn	14
<u>4</u>	<u>EN ABSOLUTT RETT</u>	<u>18</u>
4.1	Endringsavgjørelser	18
4.2	Midlertidige avgjørelser	20
<u>5</u>	<u>VEKTLEGGING AV BARNETS UTTALELSER</u>	<u>23</u>

5.1	Innledning	23
5.2	Barnets mening og andre viktige hensyn	24
5.2.1	Statusquoprinsippet	24
5.2.2	Ikke splitte søsken	25
5.2.3	Mest mulig samlet foreldrekontakt	26
5.2.4	Andre momenter	28
5.3	Samlet vurdering	28
<u>6</u>	<u>BARNEVERNLOVEN</u>	<u>30</u>
6.1	Utvikling	30
6.1.1	Lov av 17. juli 1953 nr.14 (Barnevernloven)	30
6.1.2	lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 (barnevernloven)	31
6.1.3	Barns rett til å bli hørt i barnevernssaker	33
6.1.4	Gjennomføringen av høring av barn	34
6.1.5	Vektlegging av barnets mening i barnevernssaker	34
<u>7</u>	<u>BARNEHAGELOVEN</u>	<u>38</u>
7.1	Utvikling	38
7.2	Barns rett til å bli hørt i barnehagene	40
7.2.1	Gjeldende rett	40
7.2.2	Rammeplanen	40
7.2.3	Praktisk gjennomføring av barns medvirkning i barnehagen	41
<u>8</u>	<u>PLAN- OG BYGNINGSLOVEN</u>	<u>44</u>
8.1	Skoleprosjekter	47
8.2	Barnetråkk	48
<u>9</u>	<u>AVSLUTNING OG VURDERING</u>	<u>49</u>

<u>10</u>	<u>KILDER</u>	<u>52</u>
10.1	Litteratur	52
10.2	Dommer	52
10.3	Artikler	53
10.4	Lovgivning	54
10.5	Konvensjoner	55
10.6	Forarbeider	55
10.7	Nettsteder	56

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

Før i tiden ble det sagt at ”barn skal sees, men ikke høres”. Dette hører heldigvis tidligere generasjoner til, for slik er det ikke lenger. Barn er gjennom tiden gitt flere og flere rettigheter, som tilsier at de både skal sees og høres. Men når skal et barn høres, og hvordan skal et barn høres?

Jeg har valgt å skrive om barns rett til å bli hørt, og vil se på utviklingen av barns rett til å bli hørt i norsk rett gjennom de siste 50 år. For at ikke oppgaven skal bli for omfattende har jeg valgt ut noen områder der barnets rett til å bli hørt er og bør være særlig fremtredende.

For det første gjelder dette i saker om barnefordeling og samvær. I denne typen saker har det skjedd en stor forandring både gjennom nye lover og etterfølgende endringer av disse, parallelt med endrede holdninger og syn på barn. Flere og flere foreldre velger å gå fra hverandre, noe som fører til at flere og flere barn lever med skilte foreldre eller foreldre som ikke bor sammen. I 2006 endte 10600 ekteskap i skilsmisse, mens 12150 ekteskap endte i separasjon¹. I tillegg til ekteskapene som oppløses, brytes også samboerskap med barn. Når foreldrene ikke blir enige om hvor barna skal bo, må domstolene ta stilling til dette. I 2006 bodde 25,4 % av alle barn i Norge bare hos 1 forelder². Tallene taler for seg selv. Ved mange samlivsbrudd blir det mange barnefordelingssaker. Barn har gjerne en mening om hvor de vil bo, og domstolene skal treffe en avgjørelse som tar hensyn til barnets ønsker og som er til barnets beste. Men blir barnets mening hørt, og blir barnets ønsker vektlagt?

¹ <http://www.ssb.no/emner/02/02/30/ekteskap/>

² <http://www.ssb.no/emner/02/01/20/barn/tab-2007-06-28-01.html>

Før barnelova kom i 1981 skilte det norske lovverket mellom barn født i og utenfor ekteskap. Spranget er stort derfra og frem til i dag hvor barn i Norge har rettigheter både gjennom norsk lovgivning og gjennom en egen barnekonvensjon. Norge har på mange måter alltid vært tidlig ute med å gi barn egne rettigheter, og en uttalellesrett for barn var allerede innarbeidet i norsk rett før FNs barnekonvensjon ble inkorporert i Norsk rett. Med dette som utgangspunkt vil jeg beskrive grunnlagene for endringene i barns rett til å bli hørt, og gi en fremstilling av reglene om barns rett til å bli hørt. Et av hovedområdene for oppgaven vil som nevnt dreie seg om barns rett til å bli hørt i saker om barnefordeling og samvær. Som ledd i dette vil jeg videre se på hva som gir rettsapparatet grunnlag for eventuelt å fravike barnas egne ønsker.

Som et annet hovedtema vil jeg i denne forbindelse se på utviklingen av barns rett til å bli hørt i barnevernsaker. Barnevernloven var en av lovene som ble endret for å tilpasse den bedre til barnekonvensjonen. I 2005 traff barnevernet tiltak for 39 200 barn, tilsvarende en økning på 4,2 % i forhold til 2004.³ Statistikken viser at det har vært en jevn økning av antall barn og unge som mottar tiltak fra barnevernet, og slik jeg ser det, er det ingenting som tilsier at dette vil endres med det første. I forhold til barns rettigheter er det i disse tilfellene viktig at barna blir hørt før tiltakene iverksettes. Jeg vil se på den historiske utviklingen av barns rett til å bli hørt i barnevernsaker, og se på endringene som kom i forbindelse med inkorporeringen av FNs barnekonvensjon. Jeg vil også her, som når det gjelder barneloven, se i hvilken utstrekning barnets mening i barnevernsaker blir vektlagt.

Det har vært uklart i hvilken utstrekning FNs barnekonvensjon også gjelder barn som gruppe, og ikke bare for hvert enkelt barn. I den forbindelse vil jeg se på barns rett til å bli hørt som gruppe på kommunalt plan. Her har jeg valgt å behandle reglene om barns medvirkning i barnehage, med hjemmel i barnehageloven. Her opptrer barna både som enkeltindivider og som gruppe. Barn i barnehage er i en lavere aldersgruppe enn de som

³ http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2007/barnevern/

typisk blir hørt i medhold av både barnevernloven og barneloven. Med tanke på barnas unge alder er det interessant å se hvorvidt deres tanker og meninger blir tillagt vekt, og på hvilken måte man faktisk innhenter barnehagebarnas meninger. Det finnes lite nedskrevet praksis om barns medvirkning i barnehagen. Derfor har jeg valgt å beskrive hvordan barns medvirkning i barnehagen kan gjennomføres i praksis.

Som en siste problemstilling, også i forbindelse med barns rett til å bli hørt som gruppe, vil jeg se på barns rett til medvirkning i kommunal planlegging. Barn blir berørt av byggeprosjekter i sitt nærmiljø, både ved at skoleveier kan bli utrygge, og ved at barns naturlige lekeområder blir regulert til andre formål. Har barn noen rett til å innvirke på kommunens beslutninger, og i så fall på hvilken måte kan man sørge for at barnas meninger blir en del av planleggingsprosessen i kommunen?

Med dette som utgangspunkt, vil jeg se på rekkevidden av FNs Barnekonvensjon i forhold til barns rett til å bli hørt, samtidig som jeg vil forklare på hvilken måte man kan gjennomføre denne retten innen de respektive rettsområdene.

1.2 Nærmere avgrensninger

1.2.1 Barn

Når jeg i denne oppgaven bruker betegnelsen barn, følger jeg FNs barnekonvensjons definisjon med hensyn til når et menneske er å regne som barn. Barnekonvensjonen betegner barn som ”ethvert menneske under 18 år.”⁴ Dette tilsvarer myndighetsalderen i Norge, og er også skillet for når fostringsplikten etter barneloven §§ 66 og 67 opphører, jf. barneloven § 68.

⁴ FNs barnekonvensjon del 1 artikkel 1

1.2.2 Barns rett til å bli hørt

Barn har rett til å bli hørt også i andre sammenhenger og andre lover enn de jeg skal behandle i denne i oppgaven. Lov av 13. juni nr 25. 1969 om trdomssamfunn og ymist anna § 6 sier for eksempel at et barn over 12 år skal få si sin mening om innmelding eller utmelding fra trossamfunn. Et barn over 12 år må samtykke til å endre navnet sitt, jf. navneloven § 12. Pasientrettighetsloven § 4-4 sier at et barn skal få si sin mening i alle spørsmål som angår egen helse. Rekken er lang over bestemmelser som omhandler barns rett til å bli hørt, men for at oppgaven jeg skriver ikke skal bli for lang og for generell, har jeg valgt å konsentrere meg om noen få, men viktige rettsområder.

2 Utvikling

2.1 Barnelovgivningen

Barnelover og barns rettigheter har vært gjenstand for forandringer over lang tid. Før lov av 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barneloven) kom, ble barns rettsstilling regulert i to lover. Disse skilte mellom rettigheter for barn født i ekteskap og for barn født utenfor ekteskap. Disse to lovene, begge fra 1956, avløste de Castbergske barnelover fra 1915, der barn født utenfor ekteskap rettslig sett kun var en del av slekten til far. Å skille mellom barns posisjon avhengig av foreldrenes sivilstatus er heldigvis nå en del av historien. Uansett er det klart at det var behov for endringer som kunne gi barn en posisjon som rettslige subjekter, og ikke bare som et objekt, slik barn etter min mening ble fremstilt i de tidligere barnelovene fra 1956.

Barns rett til å bli hørt ble også delvis regulert før barneloven kom i 1981. I lov av 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige sa § 40, med sin daværende ordlyd, at den umyndiges mening skulle høres før det ble tatt beslutning i spørsmål om hans person. Aldersgrensen for når den umyndige skulle høres var 12 år. Retten til å uttale seg gjaldt

særlig i spørsmål om oppfostring⁵, og må derfor også ha vært interessant i forhold til barnefordeling, noe som kommer frem i Rt 1974 s. 1339. Saken omhandlet en gutt på 13 år, som etter domstolsbehandling var pålagt å bo hos sin mor. Etter sommerferie hos far ville ikke gutten hjem igjen til mor. Namsretten hadde avsagt kjennelse om at gutten skulle tilbakeleveres til mor. Høyesteretts kjæremålsutvalg kom til at barnets mening burde vært innhentet før avgjørelsen ble tatt, og begrunnet dette med henvisning til vergemålsloven § 40. Mangelen på innhenting av barnets uttalelse ble ansett som en saksbehandlingsfeil, og lagmannsrettens og namsrettens kjennelser ble opphevet. Som forløper til barneloven § 31 er vergemålsloven § 40 derfor en viktig lovtekst. Når man sier at Norge var tidlig ute med regler om barns rettigheter, er dette et godt eksempel på det. I dag er vergemålsloven § 40, med endringer siden den gang, kun rettet mot barnets medbestemmelse i forhold til økonomiske spørsmål.

Ved kgl.res. 21. mars 1975 ble barnelovutvalget oppnevnt for å utrede forholdet mellom foreldre og barn. En del av mandatet besto i å utrede spørsmålet om å forene de to tidligere lovene om barn i en felles lov, for å; *”unngå forskjellsbehandling mellom barn født i og utenfor ekteskap.”*⁶

I barnelovutvalgets utredning ble det i pkt 3 om foreldreansvaret sagt om barns rett til å bli hørt: *”disse reglene søker å sikre barnet noe større selvbestemmelsesrett eller medbestemmelsesrett enn i dag.”*⁷ Bestemmelsen om barns medbestemmelsesrett ble til slutt nedfelt i barnelova § 31, som avløste den tidligere nevnte vergemålsloven § 40. Bestemmelsen ga barn, etter hvert som de utviklet seg, rett til å bli hørt før avgjørelser om personlige forhold ble tatt. Fra barnet var 12 år, skulle barnet få si sin mening spesielt i saker om hvem av foreldrene barnet ville bo hos. Fra barnet var 12 år, skulle man også legge stor vekt på hva barnet mente. Første ledds pålegg om at barnet skulle høres ut fra modenhet og utvikling var gjenstand for diskusjon. Barnelovutvalget hadde foreslått å sette

⁵ Rikheim, Erling. *Vergemål for umyndige*, 1978 s. 69

⁶ Ot.prp.nr.62 (1979-1980) s. 7 (fra www.lovdato.no)

⁷ Ot.prp.nr.62 (1979-1980) s. 8 (fra www.lovdato.no)

en aldersgrense på 7 år, men da kun i saker om personlige forhold. Aldersgrensen på 12 år skulle ifølge forslaget også bestå, men den grensen skulle fortsatt spesielt gjelde i saker om hvor barnet skulle bo. Forslaget om en 7-årsgrense ble kommentert av diverse høringsinstanser. I en uttalelse fra Husmorforbundet ble det sagt; *”Foreldre kan ikke unngå å høre sine barns meninger, og i de fleste tilfelle vil barn bli hørt og deres mening vurdert. Det skulle ikke være nødvendig med en lovfesting av dette. Hvis barn skal ha en medbestemmelsesrett som innebærer avgjørelse, så må denne grensen være 12 år.”*⁸ Om det samme sa fylkesmannen i Oslo og Akershus at *”Fylkesmannen er uenig i den lovfestede medbestemmelsesrett for barn fra 7 år. Selv om man ser bort fra at barn utvikler seg i meget forskjellig tempo, mener jeg at barn må være langt mer enn 7 år før de har modenhet til å kunne velge mellom forskjellige alternativer eller å bære ansvaret for et valg som er gjort.”*⁹ Flere av høringsuttalelsene bygget på at det kunne oppstå fare for at barnet måtte foreta et valg det ikke var rustet til å ta, dersom aldersgrensen i barneloven § 31 ble satt til 7 år.

På dette grunnlag ble den endelige ordlyden vedtatt med en aldersgrense på 12 år for når barnet skulle ha en ubetinget uttalellesrett. Inge Lorange Backer skriver i sin kommentarutgave til den opprinnelige ordlyden til § 31 i barneloven fra 1981 at hovedregelen selv med den vedtatte ordlyd blir at barnet skal høres fra det er 7 år.¹⁰ Når det gjelder barnets utvikling, kan skolepliktig alder ses på som et skille for når det er naturlig å anse barnets meninger som mer gjennomtenkte. Grensen på 12 år ble videreført fra den tidligere vergemålsloven § 40. Grunnlaget for å sette grensen til akkurat 12 år, er uvisst. Sett i sammenheng med at barn får delvis selvbestemmelsesrett på mange områder fra de er 15 år, er det naturlig at grensen for medbestemmelse skal være noe lavere enn dette, men hvorfor grensen ble satt til akkurat 12 år, har jeg ingen klar formening om utover dette.

⁸ Ot.prp.nr.62 (1979-1980) s. 21 (fra www.lovdato.no)

⁹ Ot.prp.nr.62 (1979-1980) s. 22 (fra www.lovdato.no)

¹⁰ Backer, Inge Lorange *Barneloven kommentarutgave*, 1982, s. 196

2.2 FNs barnekonvensjon

20. november 1989 ble FNs barnekonvensjon vedtatt. Norge ratifiserte denne 8. januar 1991. I forbindelse med ratifiseringen, ble det ikke foretatt noen lovendringer.¹¹ I Ot.prp.nr.45 (2002-2003), om innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov, opplyses det om at utvalget som arbeidet med forslag til menneskerettsloven vurderte inkorporering av barnekonvensjonen allerede ved ratifiseringen av denne, men konkluderte med at det ikke skulle gjøres da.¹² Begrunnelsen for ikke å foreta noen endringer allerede da var antakelig at man anså barnekonvensjonen for godt dekket i norsk lovgivning allerede. Regjeringen var enig med utvalget, men mente at en inkorporasjon kunne komme på tale senere. I Innst.O.nr.51 (1998-1999), om styrking av menneskerettene si stilling i norsk rett, tok opp spørsmålet om man burde innarbeide menneskerettskonvensjoner i lovgivningen. Om dette heter det; ”Slik departementet ser det, kan det ikkje på generelt grunnlag konkluderast med at menneskerettskonvensjonar bør eller ikkje bør innarbeidast i lovgevinga. Dette må vurderast konkret i høve til kvar einskilde konvensjon. Gjeldande praksis, som går ut på at ein utan vidare nøyer seg med å konstatere eller skape rettsharmoni gjennom atterhald eller spredte lovendringar, bør ein likevel gå bort frå.”¹³ Selv etter dette ble det ikke foreslått å tilføye barnekonvensjonen til listen over konvensjoner i lovforslaget til menneskerettsloven, men regjeringen ble bedt om å komme tilbake med forslag om dette.¹⁴ I 1999 begynte arbeidet med å finne ut hvordan man best kunne innarbeide barnekonvensjonen i norsk lov. Justisdepartementet mente at konvensjonen burde innarbeides ved synliggjøring, og begrunnet dette med at; ”denne metoden ville gjøre barnekonvensjonens bestemmelser mest tilgjengelige for brukerne og dermed føre til en best mulig oppfyllelse av konvensjonen i praksis”¹⁵ Synliggjøring vil si at man endrer en lovtekst ved å gjøre den innholdsmessig mer lik konvensjonen. Arbeidsgruppen som

¹¹ Ot.prp.nr.45 (2002-2003) s. 7 (fra www.lovddata.no)

¹² Ot.prp.nr.45 (2002-2003) s. 7 (fra www.lovddata.no)

¹³ Innst.O.nr.51 (1998-1999) punkt 5 (fra www.lovddata.no)

¹⁴ Ot.prp.nr.45 (2002-2003) s. 7 (fra www.lovddata.no)

¹⁵ Ot.prp.nr.45 (2002-2003) s. 7 (fra www.lovddata.no)

arbeidet med forslaget om hvordan man skulle innarbeide konvensjonen, utarbeidet et høringsnotat som ble sendt ut til uttalelse. Flertallet av høringsuttalelsene gikk ut på at man ønsket inkorporering av konvensjonen, i tillegg til en synliggjøring. I Redd Barnas høringsuttalelse stod det at *”en inkorporasjon av Barnekonvensjonen i norsk rett vil gi et viktig signal fra lovgiver til forvaltningen og domstoler om at Barnekonvensjonen må tas alvorlig og overholdes.”*¹⁶ JURK uttalte at *”dersom kun metoden delvis synliggjøring skal benyttes, mener JURK at signaleffekten utenfor landets grenser blir svekket.”*¹⁷ Begge disse uttalelsene bygget på at det var viktig å symbolisere at barns rettigheter ble tatt på alvor, og at en inkorporasjon ville føre til en slik symboleffekt både innad i Norge, og utad og på den måten sette et godt eksempel for andre stater.

Regjeringsadvokaten mente at konvensjonen var uklar, og at bestemmelsene hadde en vag utforming. Av denne grunn var regjeringsadvokaten skeptisk til en inkorporasjon, og mente at konvensjonen *”bare ville få reelle virkninger gjennom mer presis lovgivning”*.¹⁸ Regjeringsadvokaten mente derfor at synliggjøring var den beste form for innarbeiding av konvensjonen i norsk rett.

Departementet mente at barnekonvensjonen var oppfylt i norsk rett, men kom til at konvensjonen både skulle inkorporeres og synliggjøres. Barnekonvensjonen gjelder som norsk rett ved lov 1. august 2003. Dette fremgår av Lov av 21. mai 1999 nr. 30 (menneskerettsloven) § 2. Menneskerettsloven § 3 sier at ved motstrid skal barnekonvensjonen gå foran bestemmelser i annen lovgivning.

I tillegg til inkorporasjonen skulle barnekonvensjonen også synliggjøres. For min oppgave er det i hovedsak synliggjøringen av konvensjonens artikkel 12 som er av interesse. Konvensjonens artikkel 12, første punkt sier at et barn som er stand til å danne seg egne synspunkter, skal ha rett til uttrykke disse. Synspunktene skal videre vektlegges i samsvar

¹⁶ Ot.prp.nr.45 (2002-2003) s. 21 (fra www.lovdata.no)

¹⁷ Ot.prp.nr.45 (2002-2003) s. 22 (fra www.lovdata.no)

¹⁸ Ot.prp.nr.45 (2002-2003) s. 24 (fra www.lovdata.no)

med alder og modenhet. Artikkel 12, andre punkt gir barnet en særlig anledning til å bli hørt i rettslig og administrativ saksbehandling. Konvensjonens artikkel 12 inneholder ingen aldersgrenser for når et barn skal høres, og virker derfor i forhold til de tidligere nevnte norske barnelover langt mer omfattende på dette punkt.

Hvordan barnekonvensjonen ble synliggjort i den forskjellige lovene om barns rett til å bli hørt, fremstiller jeg under behandlingen av de forskjellige lovene.

2.3 Endringer i barneloven

Med lov av 20. juni 2003 nr. 40 ble barneloven endret. I Ot.prp.nr.29 (2002-2003) om lov om endringer i barneloven, tok man opp hvordan man best kunne endre barneloven for å tilpasse den bedre til barnekonvensjonen. Justisdepartementet sendte ut et høringsnotat 14. februar 2001, med ulike forslag om metoder for å innarbeide barnekonvensjonen.¹⁹

Barneombudet, som en av høringsinstansene, uttalte at det ved flere anledninger hadde ytret ønske om å fjerne aldersgrensen for når barn skal høres, men at det så gode argumenter for å ha en aldersgrense. Denne aldersgrensen måtte i følge barneombudet være mye lavere enn den var (les 12 år). Videre mente barneombudet at dersom man skulle ha en nedre aldersgrense, måtte det forutsettes at også yngre barn skulle høres dersom de var i stand til å danne seg egne synspunkter. Jeg siterer barneombudet; *”dette vil trolig bidra til at flere barn blir hørt enn det som er tilfellet i dag”*.²⁰

Endringene i barneloven § 31 var først og fremst at man senket aldersgrensen for når et barn skal høres fra 12 år til 7 år, herunder i sak om hvor barnet skal bo. I tillegg fikk ordlyden et tillegg som lå nærmere konvensjonens ordlyd, ved å ta inn formuleringen; *”i stand til å danne seg egne synspunkt”* i første ledd. Gjennom denne formuleringen åpnet

¹⁹ Ot.prp.nr.29 (2002-2003) s 58 (fra www.lovdata.no)

²⁰ Ot.prp.nr.29 (2002-2003) s 59 (fra www.lovdata.no)

man for at flere barn skulle få sin mening hørt i personlige forhold, i tråd med barneombudets anmodning.

3 Gjeldende barnelov

Barneloven § 30 oppstiller hovedregelen om innholdet i foreldreansvaret. I tillegg til en generell omsorgsplikt innebærer foreldreansvaret rett og plikt til å ta avgjørelser for barnet i barnets personlige forhold. Retten og plikten i foreldreansvaret skal utøves innenfor de rammene som barneloven §§ 31 – 33 setter. Dette innebærer at barnets rett til å bli hørt, og barnets medbestemmelsesrett etter barneloven § 31 er unntak fra hovedregelen om foreldreansvaret. Barneloven §§ 32 og 33 dreier seg om barnets selvbestemmelsesrett, og er også regler som begrenser foreldrenes rett til å bestemme for barna. Barneloven § 32 gir barn som er fylt 15 år, rett til selv å bestemme hvilken utdanning de vil ta, i tillegg til en rett til selv å velge om de vil melde seg inn eller ut av foreninger. Barneloven § 33 oppstiller regelen for barnets selvbestemmelsesrett. Denne sier at foreldrene er pliktige å gi barnet mer og mer selvbestemmelse med alderen og frem til barnet er myndig. Smith og Lødrup peker på at denne bestemmelsen er med på å sørge for at barn blir oppdratt til ansvarsbevisste og selvstendige mennesker.²¹ Ved å gi barn større rom til selv å bestemme hva de ønsker å fylle dagen med, vil barna selv lære konsekvensene av de valgene de foretar. At dette fører til at barn både blir mer ansvarsbevisste og mer selvstendige, virker åpenbart.

Barneloven § 31 dreier seg om barnets rett til å bli hørt, og om barnets medbestemmelsesrett. § 31 er delt inn i to ledd, der første ledd oppstiller en generell regel om barnets rett til å bli hørt ut fra barnets evne til å danne seg synspunkter, og vektlegging av barnets synspunkter i samsvar med alder og utvikling. Retten til å bli hørt gjelder i første ledd for personlige forhold. Andre ledd i bestemmelsen oppstiller aldersgrenser for når

²¹ Smith, Lucy *Barn og foreldre* 2006 s. 125

barnets rett til å bli hørt gjelder ubetinget. Andre ledd dreier seg også om personlige spørsmål, og med presiseringen i saker om hvilke av foreldrene barnet vil bo hos etter foreldrenes samlivsbrudd. I det følgende vil jeg gå nærmere inn på de delene av bestemmelsen jeg mener trenger nærmere forklaring.

3.1 "Personlege tilhøve"

Barneloven § 31 dreier som om barns rett til å bli hørt i "*personlege tilhøve*". Plikten til å høre hva barnet har å si, ligger først og fremst hos foreldrene, jf. § 31 første ledd. Personlige forhold er et begrep som favner over mange forhold. Det kan være alt fra om datteren vil ha på seg skjørt eller langbukse på skolen, eller om sønnen tør å fly alene til bestemor på ferie. Regelen tilsier at et barn skal bli tatt med på råd om alle dagligdagse ting, viktige og uviktige. Et barn er i stand til å gjøre seg opp en mening om hva han eller hun har lyst til allerede fra ung alder, og dette bør foreldre absolutt følge opp. Som nevnt under beskrivelsen av barneloven § 33 har foreldrene en plikt til å oppdra barn til å bli selvstendige og ansvarsbevisste mennesker. Å la barn få uttale og uttrykke sine synspunkter allerede fra tidlig alder bidrar til at denne plikten blir oppfylt. Selv de minste dagligdagse forhold kan for et barn være særdeles viktige. At et barn for eksempel selv vet hva som er godkjent kleskode på skolen, og derfor vil ha en mening om hvilke klær han eller hun vil gå med, bør være innlysende. Foreldre er etter § 31 forpliktet til å høre denne meningen før eventuelle klesinnkjøp gjøres, og i forbindelse med morgenpåkledningen for barnet. Videre vil regelen ha betydning med hensyn til for eksempel hvilke fritidsaktiviteter barnet har lyst til å ta del i, eller hvor barnet har lyst til å dra på ferie. Alt som har betydning for barnet, vil med andre ord være grunnlag for at barnet skal ha en rett til å si sin mening før noen avgjørelse blir truffet, selv i forhold til de små dagligdagse ting. Som en følge av at det først og fremst er foreldrene som skal ivareta barns rett til å bli hørt i deres personlige forhold, er det vanskelig å si noe om barns rett til å bli hørt blir ivaretatt innen familiens fire vegger. Jeg går likevel ut fra at de fleste foreldre aktivt går inn for å høre hva barna deres har å si. Foreldrene er de nærmeste til å avgjøre barnets modenhet og utvikling.

Foreldrene er da også nærmest til å avgjøre hvorvidt barnets synspunkter på grunnlag av modenhet og utvikling er gjennomtenkte.

3.2 "Andre som barnet bor hos eller som har med barnet å gjøre"

I § 31, første ledd siste punktum er det tatt med et tillegg om at den samme plikten til å høre et barns mening gjelder for andre som barnet bor hos eller som har med barnet å gjøre. Ordlyden dekker de fleste tilfeller der barnet ikke bor sammen med sine biologiske foreldre. Forarbeidene har definert de andre som *"verger, fosterforeldre, institusjoner eller andre som barnet bor hos i kortere tid eller som har med barnets personlige forhold å gjøre"*.²² Disse omfattes klart av definisjonen *"andre som barnet bor hos"*. *"Andre som har med barnet å gjøre"* vil være alle som har noe med barnets personlige forhold å gjøre, og kan for eksempel være lærere på skolen, leger, ledere for fritidsaktiviteter og lignende. Innen denne kategorien ligger også domstolene og andre som treffer avgjørelser i tilfelle tvist skulle oppstå. Dette vil også være i samsvar med Barnekonvensjonens artikkel 12, med presiseringen av barnets rett til å uttale seg i forbindelse med enhver rettslig og administrativ behandling. Denne typen saker er av en litt mer alvorlig karakter enn andre personlige forhold, og for at barnets mening skal kunne ses på som velbegrunnet, bør barnets modenhetsnivå være tilsvarende stort.

3.3 Aldersgrenser

§ 31 første ledd har ingen aldersgrense. Det eneste kriteriet er at barnet skal være i stand til å danne seg egne synspunkter på det saken dreier seg om. Man må forvente at disse synspunktene er gjennomtenkte for at de skal kunne tillegges vesentlig betydning i forbindelse med en avgjørelse. Små dagligdagse forhold gir derfor rom for små barns meninger, mens viktigere forhold gir rom for større barns meninger. Hvorvidt et lite barn er i stand til å ha synspunkter som er gjennomtenkte, kommer helt an på forholdet de eventuelt skal ha en mening om, og det er nok derfor barnets rett til å bli hørt etter § 31

²² Ot.prp.nr.29 (2002-2003) s. 57 (fra www.lovdata.no)

første ledd uttrykkelig er gitt barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter. På den måten vil selv de minste barnas tanker om de minste forholdene ha betydning.

Barneloven § 31 annet ledd oppstiller to aldersgrenser. Den første aldersgrensen er på 7 år. Ifølge barneloven § 31, andre ledd, skal barnet få si sin mening fra det er 7 år, blant annet i saker om hvem av foreldrene det skal bo hos. Da barneloven kom i 1981, var som nevnt denne grensen 12 år. I forarbeidene til endringsloven ble dette tatt opp, da også som et ledd i prosessen med å gjøre ordlyden mer lik barnekonvensjonens artikkel 12. Departementet mente at senkingen av aldersgrensen ville være et virkemiddel for å sikre at flere barn i praksis ble hørt.²³

Den andre aldersgrensen i barneloven § 31 annet ledd er grensen på 12 år. Når barnet er fylt 12 år, skal man legge stor vekt på hva barnet har å si. Dette er en videreføring av innholdet av den tidligere § 31. Som nevnt gjelder § 31 annet ledd spesielt i saker om hvem av foreldrene barnet vil bo hos. Aldersgrensen har gjeldt lenge, jf. tidligere vergemålslov § 40 og også barneloven § 31, slik den lød før endringene. Grunnlaget for å opprettholde grensen på 12 år for når barnets mening skal tillegges stor vekt, kommer antagelig av det er den alderen som ”alltid” er blitt brukt, og fordi et barn under 12 år antakelig ikke er i stand til å se alle sider av et spørsmål, og derfor ha et gjennomtenkt synspunkt. Man må likevel se på aldersgrensene, både på 7 år og på 12 år som veiledende. Et barns evne til å ha meninger som er gjennomtenkte, bør ikke være knyttet til en spesiell alder. Fastsatte aldersgrenser vil derimot ha en symboleffekt, som på sin måte kan gjøre at flere barn blir hørt.

Sett i sammenheng med barnekonvensjonen artikkel 12, er aldersgrensene i barneloven § 31 spesielle. Konvensjonens artikkel 12 inneholder ingen aldersgrense for når barnet skal høres. Fra en synsvinkel kan barnekonvensjonen artikkel 12 derfor anses å gå lenger enn barneloven, fordi den ikke forbinder barns rett til å bli hørt med en spesiell alder. På den

²³ Ot.prp.nr.29 (2002-2003) s. 61 (fra www.lovdata.no)

annen side vil de fastsatte aldersgrensene i barneloven § 31 sikre at det gjelder som en ubetinget rett for barnet å bli hørt i tråd med aldersgrensene. Dersom det i barneloven § 31 ikke hadde vært aldersgrenser, kunne man stått i fare for at for eksempel en dommer på fritt grunnlag kunne avgjøre hvorvidt et barn skulle høres eller ikke. Aldersgrensene må derfor ses på som en utvidelse og et tillegg til barnekonvensjonen artikkel 12, fordi den sikrer barnet en rett til å bli hørt fra det er 7 år.

Barneloven § 31 sier at barnets mening ”skal” bli hørt. Dersom man ikke hører barnets mening før man treffer avgjørelse som angår barnet, kan dette anses som en saksbehandlingsfeil. Dersom saksbehandlingsfeilen har virket inn på avgjørelsen, kan avgjørelsen oppheves.

3.4 Tilrettelegging og gjennomføring av høring av barn

Som vi har sett, har barnet en rett til å bli hørt, og meningene skal tillegges vekt alt etter hvor modent og gammelt barnet er. Det er likevel viktig å merke seg at det at barnet har en rett til å bli hørt ikke innebærer en plikt til å si sin mening eller en plikt til i det hele tatt å ha en mening. I forarbeidene til bestemmelsen i barneloven § 31 før endringene, sier departementet om dette at det *”ikke innebærer at barnet skal presses til å ha eller gi uttrykk for noen mening når det selv ikke ønsker det... Det som ligger i bestemmelsen er imidlertid at barnet skal få en adgang til å komme med sitt syn hvis det ønsker det.”*²⁴

I tilfeller der barna er små, er det opp til foreldre eller andre som har med barna å gjøre, å legge til rette for at barna skal få sagt sin mening. Det kan være så enkelt som å spørre barnet om det vil ha geitost eller salami på maten, eller å spørre barnet om hvor det har lyst til å dra på ferie. Man kan ikke forvente at barn til enhver tid vil si hva de mener uten å bli spurt. Andre ganger vil det virke mot sin hensikt å stille et spørsmål direkte for å få frem barnets mening. Forarbeidene peker på at det kan være utfordringer forbundet med høringen av barn i forhold til press, og lojalitetsproblematikken. I forarbeidene står det blant annet at *”det bør blant annet nøye vurderes hva barnet skal spørres om, og man må*

²⁴ Ot.prp. nr.62 (1979-1980) s. 21 (fra www.lovdata.no)

*være varsomme med å forsterke barnets opplevelse av konflikt ytterligere.”*²⁵ Spesielt i en situasjon som når foreldre skiller lag, kan et barn oppleve det som en lojalitetskonflikt om han eller hun må si høyt hvem av foreldrene han eller hun har mest lyst til å bo hos. Derfor er det i saker som nevnt i barneloven § 31 annet ledd viktig å være forsiktige med hva man stiller spørsmål om når man skal innhente barnets mening.

Tilretteleggingen må innebære at barnet kun trenger å si sin mening dersom barnet selv ønsker det.²⁶ I noen tilfeller kan det beste for barnet være å slippe å komme med noe synspunkt i det hele tatt, for å slippe å bli dratt inn i foreldrenes konflikt. Et direkte stilt spørsmål fra en av foreldrene av typen ”vil du bo hos meg eller hos pappa” vil ofte kunne fremprovosere et svar som ikke er gjennomtenkt, og svaret vil kunne tenkes å bli det svaret barnet tror at den som stiller spørsmålet vil høre. For et barn kan det være vanskelig å velge bort den ene av foreldrene til fordel for den andre. Ingen foreldre trenger å svare på hvem av barna sine de er mest glad i. Dette bør ingen barn være nødt til å føle at de svarer på heller.

I en barnefordelingssak vil det som oftest være nødvendig med en lengre samtale med barnet for å bringe på det rene hvilke ønsker det har, og hva som begrunner dette ønsket. Spørsmålene som stilles i forbindelse med en slik sak, kan like godt gjelde hvordan barnet har det, hva barnet gjør sammen med pappa eller med mamma eller andre generelle spørsmål om barnets hverdag. Man skal naturligvis være varsom med å fortolke hva et barn sier på generelt grunnlag. Skal man tillegge et barn en mening ut fra det som blir sagt om hverdagslige forhold, bør den som tolker barnets mening være en kyndig person, med erfaring om hvordan man leser et barn. I domstolsbehandling av barnefordelingssaker benyttes derfor ofte sakkyndige eller dommersamtaler for å få barnets mening innhentet.

Barnets uttalte mening må alltid vurderes i lys av hva som er til barnets beste. Dette fremgår både av barnekonvensjonen artikkel 3, og av barneloven § 48. Et av problemene

²⁵ Ot.prp.nr.29 (2002-2003) s. 60 (fra www.lovdata.no)

²⁶ Ot.prp.nr.29 (2002-2003) s. 62 (fra www.lovdata.no)

som kan oppstå ved vurderingen av barnets uttalte mening, er om man kan være sikker på at det barnet opplyser som sin egen mening og sine egne ønsker faktisk er noe barnet selv har kommet frem til. Jeg vil tro at foreldre ofte kan tenkes å påvirke barn til å innta deres meninger og ønsker, slik at et barns uttrykte mening ofte gjenspeiler det han eller hun har hørt av far eller mor. Samtidig vil sjelden barn såre noen av foreldrene ved å velge mor foran far eller omvendt. Hvem har mulighet til å skille mellom et barns reelle ønsker, og uttalelser fra barn som tydelig er en gjenspeiling av mors ellers fars ønsker? Et annet spørsmål er spørsmålet om hvem, bortsett barnet selv, som er skikket til å avgjøre hva som er til barnets beste. For enklere å komme til en riktig konklusjon om dette, benytter domstolene seg av sakkyndige og dommersamtaler, der den sakkyndige eller dommeren gjennom sine spørsmål først og fremst finner fram til barnets ønsker, og deretter vurderer om ønskene er gjennomtenkte.

Den sakkyndige blir oppnevnt av retten, og kan bli oppnevnt allerede under saksforberedelsen. At retten kan ta i bruk sakkyndige under saksforberedelsene fremkommer av barneloven § 61. Etter § 61 første ledd nr 1, kan den sakkyndige bli oppnevnt for å ha samtaler med partene og barna, for å kartlegge forholdene rundt saken før eventuell mekling. Videre sier § 61 første ledd nr. 3 at retten bør ta i bruk sakkyndige til å uttale seg om et eller flere av de spørsmålene som saken reiser. I tilknytning til § 31, sier § 61 første ledd nr. 4 at en sakkyndig kan ha samtaler med barna alene, da for å kartlegge barnets ønsker i forbindelse med hvor barnet vil bo. Den sakkyndige bistår partene og retten med løsning av bosteds- og samværsspørsmål under saksforberedelsene. Et av poengene med å bruke en sakkyndig allerede under saksforberedelsen er at man ønsker at saken ikke skal gå til hovedforhandling. Det beste for barnet vil være at foreldrene blir enige om hvor barnet skal bo, og at en rettssak ikke blir aktuelt. Den sakkyndige vil som regel ikke stille spørsmål om hvor barnet helst vil bo på en direkte måte. Den sakkyndige vil gjerne møte barnet i dets egne omgivelser, og se hvordan barnet fungerer sammen med henholdsvis mor eller far. På denne måten kan den sakkyndige både gi en rapport til retten om hvordan situasjonen er hos mor eller far, og gjøre rede for barnets egne ønsker. Den sakkyndig har spesielle kunnskaper om barn, enten som psykolog eller barnevernspedagog,

og er derfor spesielt egnet til å vurdere barnets modenhet, et moment som er viktig i forhold til hvilken vekt barnets mening skal tillegges etter barneloven § 31.

Dersom foreldrene ikke kommer til enighet om omsorgsspørsmålet under saksforberedelsene, vil barnefordelingssaken gå til hovedforhandling. Under hovedforhandling blir den sakkyndige oppnevnt etter regelen i Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni 2005 nr. 90 (tvisteloven) i kapittel 25. Etter tvisteloven § 25-5 skal den sakkyndige som regel avgi en skriftlig erklæring for retten. Denne rapporten blir utarbeidet etter samtale med barna, og kan inneholde informasjon om foreldrenes ressurser og egnethet som barnets daglige forsørger, i tillegg til barnets uttalte ønsker og meninger. Rapporten fra den sakkyndige blir benyttet som moment i en helhetsvurdering om hvilket resultat som er til barnets beste.

I stedet for en sakkyndig, eller i tillegg til en sakkyndig kan dommeren gjennomføre samtaler med barn for å oppfylle innholdet av barneloven § 31. Dette slås fast i barneloven § 61 første ledd nr. 4. En dommersamtale finner som regel sted på dommerens kontor, der dommeren gjennom sine spørsmål prøver å komme frem til barnets ønsker, og om ønskene er gjennomtenkte. Dersom dommeren har behov for det, kan slike samtaler foregå sammen med en sakkyndig, eller en annen egnet person, jf. barneloven § 61 1. ledd, nr 4.

Barne- og likestillingsdepartementet ga i 2006 ut en artikkelsamling med tittelen ”*Samtaler med små barn i saker etter barneloven*”. Artikkelsamlingen er etter sitt forord ment som en veiledning for samtaleledere i forhold til samtaler med barn, og ble gitt ut som følge av lovendringen i barneloven § 31. Samlingen består av tre artikler og en samtaleguide skrevet av fire forskjellige forfattere med spesiell kunnskap om hvordan man skal samtale med barn i forbindelse med barnefordelingssaker.

Barnepsykolog Magne Raundalen har skrevet den første artikkelen i samlingen. Han skiller mellom ”*voksensystemet*” og ”*barnesystemet*”.²⁷ I voksensystemet foregår samtaler voksne i mellom, for eksempel i form av krangler om hvordan barn skal oppdras. Barnesystemet består av for eksempel søsken, og består derfor av andre samtaler enn de som oppstår i voksensystemet. Raundalen peker på at man ved ”*høring av barn i en barnefordelingssak krysser de vanlige grensene mellom voksensystemet og barnesystemet*”.²⁸ Ved å høre barnets mening om hvor det vil bo, blir barnet invitert inn i voksensystemet. Voksne snakker sammen på en helt annen måte enn det barn gjør, både med andre ord og med en annen forståelse. Når barn trekkes inn i en voksen samtale, som ved høring av barn ved samlivsbrudd, må man derfor tilpasse samtalen etter barnets alder og modenhetsnivå. For barnet er informasjon det første viktige punktet i en slik samtale. Barnet vet ikke nødvendigvis hva som holder på å skje mellom foreldrene, og noen av ordene som blir brukt i forbindelse med en skilsmisse og en eventuell rettssak kan være intetsigende. Ved å gi barnet denne typen informasjon vil barnet oppfatte bedre hva som skjer, og derfor ha en bedre mulighet til å danne seg en oppfatning av hva han eller hun mener.

4 En absolutt rett

4.1 Endringsavgjørelser

Barns rett til uttalelse er for barn som oppfyller de fastsatte aldersgrensene, en ubetinget rett. Retten gjelder i hovedsaken så vel som i midlertidige avgjørelser frem til rettskraftig avgjørelse foreligger i hovedsaken. En tredje form for avgjørelse er endringsavgjørelser

²⁷ Raundalen, Magne 2006. *Samtalen med de små barna om samlivsbrudd og barnefordeling – en reflekterende veiledning*. (s. 8 artikkelsamling)

²⁸ Raundalen, Magne 2006. *Samtalen med de små barna om samlivsbrudd og barnefordeling – en reflekterende veiledning*. (s. 9 artikkelsamling)

etter reglene i barneloven § 64. Et spørsmål som har blitt reist, er om det foreligger en absolutt rett for barnet til å uttale seg også i forbindelse med endringsavgjørelsene.

I Rt 2004 s. 811 kom i en endringssak spørsmålet opp om det var en saksbehandlingsfeil at barnet ikke var blitt hørt før avgjørelse om samvær ble truffet. Dommen gjaldt endring etter dagjeldende barneloven § 39. (Det har vært en endring i barneloven, slik at daværende § 39 nå er lik § 64.) Saken dreiet seg om fars samværsrett for to barn. I tidligere avgjørelser var mor tilkjent foreldreomsorgen, noe far forgjeves hadde anket over. Kort tid etter rettskraftig dom forelå, krevde faren en mer omfattende samværsordning enn det retten hadde fastsatt under hovedsaken. Han reiste videre sak om dette. Kravet for å få endringsdom er at det må foreligge særlige grunner, noe verken tingretten eller lagmannsretten fant at det gjorde. Faren anket videre til Høyesterett, og anførte for Høyesterett at det var en saksbehandlingsfeil at det eldste barnet, en jente på 12 år, ikke var blitt hørt i forbindelse med behandlingen i tidligere instanser.

I dommen gjengir Høyesterett deler av innholdet i Barnekonvensjonens artikkel 12, og særlig punkt 2 om barnets rett til å uttale seg ved administrativ og rettslig saksbehandling.²⁹ Høyesterett uttalte at det var klart at utgangspunktet både etter barneloven § 31 og etter barnekonvensjonen artikkel 12 var at barnet skulle høres. Videre sier Høyesterett om dette utgangspunktet at det ”ikkje er så sterkt der det er tale om endring av samværsordninga i ein ny dom, som det ville ha stått ved den opphævelege prøvinga.”³⁰

Dette må tolkes som at Høyesterett mente at det som hovedregel er et krav om å høre et barns mening i enhver sammenheng i rettsapparatet, men at kravet ikke er så strengt i de midlertidige avgjørelsene eller ved endringsavgjørelser. Videre uttaler førstvoterende at *”saka må også i alle tilfelle vurderast i lys av det grunnleggjande prinsippet om barnets beste...”*³¹ Dersom man ikke skal innhente barnets mening må dette ha en særskilt forklaring, forankret i hensynet til barnets beste. I denne saken ble det unnlatt å høre jentas

²⁹ Rt 2004 s. 811 (avsnitt 30) (fra www.lovdata.no)

³⁰ Rt 2004 s. 811 (avsnitt 47) (fra www.lovdata.no)

³¹ Rt 2004 s. 811 (avsnitt 47) (fra www.lovdata.no)

mening. Av hensyn til at jenta skulle slippe å bli dratt inn i konflikten mellom mor og far, anså retten det slik at det var til barnets beste at hun slapp å si noe.

At Høyesterett ga barn en ubetinget rett til uttalelse også i en endringsavgjørelse utgjorde i utgangspunktet en endring til det bedre når det gjelder barns rett til å bli hørt. Likevel har dommen fått kritikk av Lucy Smith, som sier at Høyesterett i denne dommen legger til grunn at *”barnets rett til å bli hørt ikke er en absolutt rett, men at den i alle tilfelle må prøves mot prinsippet om barnets beste.”*³² Lucy Smith hevder at dette er *”i strid med ordlyden i både barneloven § 31 og i FNs barnekonvensjon.”*³³ Personlig mener jeg også Høyesteretts uttalelse om barnets generelle rett til uttalelse i endringsavgjørelser er i strid med ordlyden i barneloven § 31 og FNs barnekonvensjon. Å si at kravet til at barnet skal høres i en endringssak ikke er så sterkt som i hovedsaken, er en uttalelse som innebærer en begrensning av barnets rett til å bli hørt. Kravet til å la barnet bli hørt skal være like sterkt i alle rettslige avgjørelser for å være i tråd med FNs barnekonvensjon artikkel 12. En endringsavgjørelse går i aller høyeste grad under formuleringen *”rettslig saksbehandling”* i FNs barnekonvensjon artikkel 12, og gir derfor barnets rett til å bli hørt like stor styrke som i en avgjørelse av en hovedsak.

4.2 Midlertidige avgjørelser

I mange saker om barnefordeling er det behov for midlertidige avgjørelser om hvor barn et skal bo frem til rettskraftig dom foreligger. Ved slike midlertidige avgjørelsene har det vært diskutert om det gjelder en ubetinget rett for barn til å uttale seg også her.

I Rt 1986 s. 709 var dette spørsmålet oppe til vurdering. Byretten tilkjente mor omsorgsretten, noe lagmannsrettene senere stadfestet. Far påkjærte kjennelsen med grunnlag i at det var en saksbehandlingsfeil at lagmannsretten ikke hadde innhentet guttens syn. Utvalget fant det *”tvilsomt om det i slike rent midlertidige avgjørelser som treffes ved*

³²Smith, Lucy 2004

³³ Smith, Lucy 2004

kjennelse...kan gjelde som en alminnelig regel at barn over 12 år etter barnelova § 31 annet ledd skal få si sin mening før avgjørelse treffes".³⁴ I denne saken mente utvalget videre at det var nok at gutten hadde fått komme med sitt syn i samtale med dommeren i byretten.

I Rt 1996 s. 1566 var det truffet midlertidig avgjørelse om omsorg for to barn på henholdsvis 13 år og 9 år. Den daglige omsorgen tilfalt mor, i strid med barnas ønsker. Far påkjærte avgjørelsen og anførte at det måtte være en saksbehandlingsfeil at det ble truffet midlertidig avgjørelse uten at barnas mening var hørt. Høyesteretts kjæremålsutvalg kom til at barnas stanspunkt var vel kjent og at det derfor ikke var grunnlag for å høre barna en gang til ved særskilt samtale med dommeren.

I Rt 1999 s. 1183 kom Høyesterett til en annen konklusjon. Saken gjaldt også her en midlertidig avgjørelse. I denne saken hadde vel og merke barnet på 12 år ikke blitt hørt i noen instans. Kjæremålsutvalget presiserte at barnets rett til å bli hørt etter barneloven § 31 også måtte gjelde midlertidige avgjørelser, da også disse er berører barns personlige forhold.

I Rt 2000 s. 874, henviste Høyesteretts kjæremålsutvalg til den tidligere omtalte Rt 1986 s. 709, og sa at *"det er et tvilsomt spørsmål om det kan gjelde som alminnelig regel at barn over 12 år skal få si sin mening også i saker om midlertidig avgjørelse om hvor barnet skal bo"*.³⁵ I denne saken var gutten, som var 13 år, gitt anledning til å ytre sin mening i en tidligere instans. Da guttens mening var kjent for lagmannsretten før avgjørelsen ble truffet, var det ikke nødvendig å høre denne på nytt.

I Rt 2005 s. 1693 var det nok en midlertidig avgjørelse, der barns rett til å bli hørt sto i sentrum. En jente på 10 år, men med et modenhetsnivå på mellom 3 og 5 år, ble ikke hørt

³⁴ Rt 1986 s. 709 (s. 711) (fra www.lovdato.no)

³⁵ Rt 2000 s. 874 (s. 876) (fra www.lovdato.no)

før avgjørelse om omsorg og foreldreansvar ble truffet. Kjæremålsutvalget henviste her til Rt 2004 s. 811 om rekkevidden av barns rett til å bli hørt ved endringsavgjørelser (se over), og mente at den samme begrensingen i barnets rett til å bli hørt i endringsavgjørelser også måtte gjelde ved midlertidige avgjørelser. Videre viste kjæremålsutvalget til Ot.prp.nr.29 (2002-2003) som siterte barnekonvensjonens artikkel 12 om at barnet ”*særlig skal gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet...*”³⁶ Høyesteretts kjæremålsutvalg slo fast at barnet har en ubetinget rett til å bli hørt også ved midlertidige avgjørelser, selv om barnets mening er kjent i tidligere instanser, men at det ikke er et så sterkt krav i midlertidige avgjørelser som i hovedsaken. I omtalte sak kom kjæremålsutvalget likevel til at det ikke var en saksbehandlingsfeil at barnets mening ikke var innhentet. Dette var begrunnet med hensyn til hennes lave modenhetsalder.

At barns rett til å uttale seg nå også gjelder i midlertidige avgjørelser, ble slått fast i Rt 2006 s. 929. Kjæremålsutvalget refererte til Rt 2005 s. 1693 ved presiseringen av dette³⁷, uten å si noe videre om kravet er mindre strengt ved midlertidige avgjørelser enn i hovedsaken. I denne saken var det en 15 år gammel gutt som ikke var gitt mulighet til å uttale seg i forbindelse med behandlingen av saken i lagmannsretten. Guttens mening var innhentet av sakkyndig før avgjørelse i tingeretten. Kjæremålsutvalget kom til at guttens manglende uttalelse i behandlingen for lagmannsretten var en saksbehandlingsfeil som kunne ha virket inn på resultatet, og lagmannsrettens kjennelse ble opphevet.

Som rettspraksis viser har det vært en utvikling med hensyn til barns rett til å bli hørt i midlertidige avgjørelser. Fra de første avgjørelsene jeg har behandlet om dette og frem til den sistnevnte, har Høyesterett gått fra en konklusjon om at spørsmålet om uttalerett i disse sakene er tvilsom, til at det nå gjelder en ubetinget rett også ved de midlertidige avgjørelsene. Kravet til å høre barnets mening er ifølge rettspraksis derimot ikke så strengt i de midlertidige avgjørelsene som ved hovedsaken. Kritikken jeg rettet mot avgjørelsen i

³⁶ Rt 2005 s. 1693 (avsnitt 26) (fra www.lovdata.no)

³⁷ Rt 2006 s. 929 (avsnitt 12) (fra www.lovdata.no)

Rt 2004 s. 811, må derfor også rettes mot Rt 2005 s. 1693, som i likhet med Rt 2004 s. 811 ga barnets rett til å bli hørt en begrenset betydning i de midlertidige avgjørelsene. Jeg er enig i avgjørelsen i Rt 2006 s. 929, i og med at Høyesterett slår fast at retten til uttalelse gjelder ubetinget også i midlertidige avgjørelser. Ved at Høyesterett ikke nevner noe om hvor strengt kravet er i de midlertidige avgjørelsene, ser det ut til at Høyesterett nå legger vekt på at barnet skal ha en rett til å bli hørt uansett hvilken behandlingsform det er snakk om. Uansett om det dreier seg om en midlertidig sak eller en endringssak, er barnets rett til å bli hørt en ubetinget rett etter barneloven § 31, på lik linje som i en hovedsak.

Slik jeg ser det, kan det konstateres et skille i Høyesteretts vurderinger i samme tidsrom som FNs barnekonvensjon ble inntatt i menneskerettsloven § 2 (i kraft 1. oktober 2003) og da den nye barneloven § 31 trådte i kraft 1. april 2004. I de tidligere avgjørelsene jeg har behandlet, for eksempel Rt 2000 s. 874, var det nok at barnets mening var kjent fra tidligere instanser. I Rt 2006 s. 929 var barnets mening kjent fra tidligere, men det var likevel en saksbehandlingsfeil at den ikke var innhentet i forbindelse med saken i høyere instans.

5 Vektlegging av barnets uttalelser

5.1 Innledning

Etter barneloven § 31 skal man legge vekt på barnets mening, blant annet i sak om hvem av foreldrene barnet vil bo hos. Domstolen kan derimot ikke i en avgjørelse bare ta hensyn til hvor barnet ønsker å bo. Det vil alltid være andre momenter av betydning for hvor barnet bør bo etter foreldrenes samlivsbrudd. Rettens oppgave i disse tilfeller er å finne ut hvilken løsning som er til barnets beste. Prinsippet om barnets beste i saker om foreldreansvar og samvær kommer frem i barneloven § 48, som sier at avgjørelsene i disse sakene først og fremst skal rette seg etter det som er best for barnet. FNs barnekonvensjon sier i artikkel 3 at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. Lovforarbeidene til barneloven sier at hva som er *"barnets beste bør bero på en konkret*

individuell vurdering i hver sak.”³⁸ De konkrete forhold i saken er med andre ord avgjørende for hva som er til barnets beste. Problemet blir dermed vektlegging av barnets mening opp mot hensynet til barnets beste. Problemstillingen er aktuell i flere rettsavgjørelser, der barnets mening er en annen enn det retten mener er til barnets beste. Jeg vil i det følgende vise hvilke momenter retten legger vekt på når barnets uttrykte ønske må vike for andre hensyn.

5.2 Barnets mening og andre viktige hensyn

5.2.1 Statusquoprinsippet

Status quo betyr uforandret tilstand, eller at man beholder tilstanden slik den er. I samsvar med ordets betydning betyr statusquoprinsippet i barnefordelingssaker at man av hensyn til barnets beste ønsker å opprettholde den bestående tilstand med tanke på hvor barnet bor. Prinsippet bygger tanken om at barnet sjelden drar nytte av et miljøskifte, men oppnår stabilitet og ro ved å bli værende der det er.

I Rt 1998 s. 857 var det snakk om en søskenflokk på fem barn, der far hadde blitt tilkjent omsorgen for alle barna frem til rettskraftig avgjørelse forelå. Den eldste av barna, en gutt på 15 ½ år, ville selv bo med sin mor. Etter at gutten besøkte moren sin i julen, kom han ikke tilbake til faren. Far tok da ut stevning for å få den midlertidige omsorgen for gutten frem til rettskraftig dom forelå i saken. I den perioden gutten bodde hos sin mor, hadde gutten fått venner i området, startet fritidssysler der og fått skoletilbud i nærheten av der hans mor bodde. Retten gikk mot guttens ønske og grunnga det med at gutten hadde et stabilt bomiljø og et stabilt forhold til skolene i området der far bodde. Som moment i en helhetsvurdering kom kjæremålsutvalget til at det var best å holde gutten i det samme miljøet han var vokst opp i, og sammen med sine søsken, selv om gutten selv ønsket noe annet.

³⁸ Ot.prp.nr.29 (2002-2003) s. 28 (fra www.lovdata.no)

I denne saken kom statusquoprinsippet, og dels et prinsipp om å ikke splitte søsken opp mot et klart ønske om bosted til en gutt på nesten 16 år. Kjennelsen ble avsagt under dissens, der mindretallet mente at man måtte tillegge guttens ønske større vekt enn hva flertallet hadde gjort. Min mening er at mindretallets oppfatning er den riktige. Et barns ønske skal i en helhetsvurdering veies opp mot andre relevante momenter. Dersom man skal fravike barnets ønske, i alle fall der gutten er nesten 16 år, bør de andre momentene veie mye tyngre enn de gjorde i denne saken. Spesielt når gutten allerede har begynt å innrette seg i sitt nye miljø. Gutten hadde som nevnt både skaffet seg venner, og tatt del i fritidsaktiviteter hos sin mor, noe som helt klart må forstås som at ønsket om å bo hos moren var gjennomtenkt. Flertallet har derfor etter min mening ikke tillagt barnets ønske den vekt det skulle ha i samsvar med barneloven § 31.

5.2.2 Ikke splitte søsken

Søsken får ofte en tettere kontakt etter at foreldrene skiller lag. At dette er et moment som gjør seg gjeldende i en barnefordelingssak, fremstår derfor som naturlig. Søsken vil ofte bruke hverandre som støttespillere når ting ellers er vanskelige, spesielt når foreldrene går fra hverandre. I Rt 1998 s. 857, omtalt over, ble også momentet om at man ikke skal splitte søsken tatt med i helhetsvurderingen. Som nevnt ble dette, sammen med statusquoprinsippet, tillagt så stor vekt at retten valgte å gå bort fra guttens eget ønske. Som utgangspunkt kan man oppstille en regel om at søsken ikke skal splittes, med mindre det er klare fordeler forbundet med å splitte dem. Et annet eksempel på at Høyesterett vektlegger prinsippet om ikke å splitte søsken i en barnefordelingssak, kom i Rt 1982 s. 1335. Saken dreiet seg om foreldreansvaret for tre barn i alderen 8 ½ år til 13 år. De to eldste barna ville bo med sin mor, noe Høyesterett mente var på grunn av tilknytningen til stedet mor bodde på, mens det yngste barnet var nærmest knyttet til sin far. Resultatet ble at moren ble tilkjent foreldreansvaret for alle barna. Høyesterett uttalte at barnas ønsker ikke ble tillagt

særlig vekt, men uttalte om å holde søskenflokket samlet at ” *Den yngste synes nærmest knyttet til faren, men det må her bli avgjørende at barna ikke bør skilles.*”³⁹

Smith og Lødrup mener deling av søsken vil kunne lette gjennomføringen av samværsretten.⁴⁰ Dersom foreldrene har omsorgen for et barn hver, vil det være i begge foreldrenes interesse at samværsavtalene bli fulgt. Dersom for eksempel far saboterer mors samvær, vil det lett kunne føre til at mor saboterer fars samvær i neste omgang. Dersom begge foreldrene sørger for at samværsordningen fungerer, vil begge foreldrene få det samværet de har krav på. Ifølge en undersøkelse av barnefordelingssaker i lagmannsretten, foretatt av Kristin Skjørten i perioden 1998 til 2000, ser domstolene ut til å være mer romslige men hensyn til prinsippet om ikke å splitte søsken. I 16 % av sakene hun behandlet, der det var flere enn ett barn, ble søsknene delt. 15 år tidligere, i en undersøkelse utført av Sandberg, var det ikke ett tilfelle av deling.⁴¹

5.2.3 Mest mulig samlet foreldrekontakt

Det siste momentet jeg vil nevne som i en helhetsvurdering kan tenkes å bli vektlagt tyngre enn barnets eget ønske, er hensynet til mest mulig samlet foreldrekontakt. Et barn trenger sine foreldre, og barnet trenger både en mor og en far. Etter foreldrenes samlivsbrudd er det derfor viktig at det foreligger en god, omfattende samværsavtale, som gjør at barnet eller barna får mest mulig kontakt med begge sine foreldre. Dessverre er det i praksis ikke alltid så lett for foreldrene å godta en avtalt samværsordning, og i mange tilfeller kan det virke som om den ene av foreldrene bevisst går inn for å sabotere samværsavtalen. Dette fører til at barna ikke får den nødvendige kontakten med begge foreldrene. Av hensyn til barnets beste vil en avgjørelse om hvem som skal ha den daglige omsorgen, ofte være vurdert ut fra hvem av foreldrene som må antas å følge en samværsavtale mest lojalt.

³⁹ Rt 1982 s. 1335 (s. 1341) (fra www.lovdato.no)

⁴⁰ Smith, Lucy *Barn og foreldre* 2006 s. 153

⁴¹ Skjørten, Kristin. *Samlivsbrudd og barnefordeling* 2005 s. 89

I Rt 1983 s. 266 kommenterer Høyesterett dette. Far var tilkjent foreldremyndigheten over tre barn i de tidligere instanser, men mor tok likevel med seg barna og flyttet til en annen del av landet med en gang dommen var rettskraftig. Mor reiste ny sak, men tapte både i herredsretten og i lagmannsretten. I anken til Høyesterett mente hun at siden barna hadde bodd hos henne hele tiden, var det en overføring til far som krevde begrunnelse.

På grunnlag av morens kranglevilje, og det faktum at hun motsatte seg at far skulle ha foreldremyndigheten til barna, hadde sakkyndige i alle instanser i begge sakene lagt vekt på at det ville være betydelig risiko for at barna ikke fikk det samværet med far som de hadde behov for, dersom de bodde hos mor.⁴² Den eldste av barna ville ikke bo hos sin far, og om dette sa Høyesterett at hennes holdning mot å akseptere faren måtte anses å være på grunn av morens holdning. Førstvoterende sa; *”jeg mener at det i denne saken må legges vesentlig vekt på å finne en løsning som gir best mulig samlet foreldrekontakt.”*⁴³ Denne uttalelsen viser at mest mulig samlet foreldrekontakt er et viktig moment i en helhetsvurdering om hva som er til barnets beste. I denne saken ble det eldste barnets mening likevel tillagt mest vekt, og søskenflokket ble splittet.

I Rt 2005 s. 682 gikk Høyesterett i mot en 10 år gammel jentes ønske om å bo med sin mor. Etter at foreldrene skilte seg, oppsto det et hat fra mors side overfor far. Dette hatet gjorde at mor snakket nedsettende om far foran jenta, og det ble blant annet sagt om far at han var drikkfeldig og voldelig. Mor saboterte samværsordningen med far på grunn av det vanskelige forholdet mellom foreldrene. Høyesterett tilkjente far omsorgen, fordi den ordningen ville føre til at jenta fikk bedre kontakt med begge foreldrene. Selv om løsningen var i strid med barnets uttalte ønsker, mente Høyesterett at denne løsningen var den beste for barnet i tiden fremover.

Prinsippet om mest mulig samlet foreldrekontakt er også oppstilt i loven. Barneloven § 43 andre ledd sier blant annet at det i avtale om samvær skal legges vekt på best mulig samlet foreldrekontakt. Det blir derfor naturlig også å tillegge dette vekt i avgjørelser om hvor

⁴² Rt 1983 s. 266 (s. 273) (fra www.lovdato.no)

⁴³ Rt 1983 s. 266 (s. 273) (fra www.lovdato.no)

barnet skal bo fast. En løsning som gir barnet omfattende kontakt med begge foreldrene, blir derfor å foretrekke fremfor en løsning der samværet for eksempel blir sabotert av den ene av foreldrene. Dette er også oppstilt i barnelova § 43, femte ledd, som gir åpning for ny avgjørelse om foreldreansvaret, dersom den som har foreldreansvaret hindrer at samværsretten gjennomføres.

5.2.4 Andre momenter

Det kan også være andre momenter som veier tyngre enn barnets ønske. I Rt 1989 s. 320 gjaldt saken to jenter på 13 år og 11 år. Etter at foreldrene skilte lag hadde jentene hovedsakelig bodd hos faren. Faren var tidligere anmeldt for seksuelle overgrep mot sin stedatter, men anmeldelsen ble henlagt grunnet bevisets stilling. De to jentene ga likevel sterkt uttrykk for at de ville bo hos faren sin. For Høyesterett ble det fremlagt uttalelser fra sakkyndige som konkluderte med at overgrepene mot stedatteren måtte ha funnet sted. Høyesterett uttalte at det i en slik sammenheng ikke kunne tas noen risiko, og at barna derfor burde bo hos moren. Om barnas sterke ønske om å bo hos sin far sier Høyesterett at ”barna ble tvunget til å ta et valg – de valgte å frikjenne sin far og være lojale mot han. Forholdet til moren kan bære preg av dette.”⁴⁴ På grunn av dette fant Høyesterett at barnas mening ikke kunne tillegges utslagsgivende vekt i saken.

5.3 Samlet vurdering

Barnets rett til å bli hørt er ivaretatt i de fleste av dommene jeg har gjennomgått. I de sakene barnas mening ikke er innhentet har det, slik jeg ser det, vært gode grunner for ikke å innhente disse. Derimot er det få tilfeller der Høyesterett har lagt mer vekt på hva barnet eller barna har ønsket, enn de andre nevnte momentene. Jeg ville trodd at barnets meninger skulle bli tillagt større vekt enn det som kommer frem i avgjørelsene jeg har behandlet. Når et barn først får muligheten til å uttale seg om hvor det vil bo, synes jeg det vil være urimelig å fravike barnets mening med mindre det foreligger sterke grunner. Barnet kan i så

⁴⁴ Rt 1989 s. 320 (s. 327-328) (fra www.lovdata.no)

fall oppleve at det han eller hun har sagt egentlig ikke hadde noen som helst betydning, noe som i seg selv kan være vanskelig for et barn å takle. På den annen side kan det godt tenkes at dommene jeg har behandlet ikke er representative i en fremstilling av hvorvidt barnets mening blir tillagt vekt eller ikke. Sakene som kommer opp for Høyesterett er ofte saker der konfliktnivået mellom foreldrene har tilspisset seg veldig, og i saker der det er spesielle forhold rundt både foreldrenes og barnas situasjon. Det fremstår for meg som naturlig at retten i disse tilfellene kan legge større vekt på andre omstendigheter og andre momenter enn hva barnet selv ønsker.

I Kristin Skjørtens bok "*Samlivsbrudd og barnefordeling*", er 129 dommer om barnefordeling fra lagmannsretten undersøkt, blant annet for å se hvorvidt barnets mening er hørt før avgjørelse. Avgjørelsene er fra 1998-2000, i tiden barneloven § 31 bare hadde aldersgrensen på 12 år. I sakene var det nitten barn som var 12 år eller eldre, hvorav sytten av dem fikk uttale seg om hvor de ville bo.⁴⁵ I tre av dommene ble resultatet et annet enn det barnet ønsket, grunnet manglende omsorgsevne hos den ene av foreldrene.⁴⁶ I elleve av dommene fulgte dommen barnets ønske.⁴⁷ Resultatet underbygger min tese om at sakene for Høyesterett ikke nødvendigvis er representative dersom man vil se på om barnets mening blir vektlagt i barnefordelingssaker eller ikke. Dersom man hadde kunnet undersøke barnefordelingssaker der mor og far var like godt skikket til foreldrerollene, og ingen vesentlige forskjeller gjorde seg gjeldende i forhold til oppvekstmiljø hos den ene eller den andre, tror jeg man ville sett at barnets ønske om bosted ville bli vektlagt vesentlig mer enn i tilfellene jeg har gjennomgått fra Høyesterett.

⁴⁵ Skjørtten, Kristin. *Samlivsbrudd og barnefordeling* 2005 s. 54

⁴⁶ Skjørtten, Kristin. *Samlivsbrudd og barnefordeling* 2005 s. 55

⁴⁷ Skjørtten, Kristin. *Samlivsbrudd og barnefordeling* 2005 s. 55

6 Barnevernloven

Utover barneloven er det som nevnt også andre lover som oppstiller regler for barns rett til å bli hørt. Særlig viktig er lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 (barnevernloven). Lovens formål er ifølge barnevernloven § 1-1 å sikre at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Dette gjelder i tilfeller hvor barna lever under skadelige oppvekstvilkår, for eksempel der foreldrene ikke er stand til å oppfylle sin omsorgsplikt overfor barna. Barnevernloven gir regler om når særlige tiltak skal kunne gjennomføres, som for eksempel omsorgsovertakelse og plassering i fosterhjem eller andre omsorgsinstitusjoner, jf. barnevernloven kapittel 4. Ved slike tiltak skal det legges avgjørende vekt på hensynet til barnets beste, jf. barnevernloven § 4-1. Som ledd i en vurdering av hva som er til barnets beste, skal også barnets mening høres, jf. barnevernloven § 6-3. Det er denne bestemmelsen som i det følgende vil bli behandlet.

6.1 Utvikling

6.1.1 Lov av 17. juli 1953 nr.14 (Barnevernloven)

Før barnevernloven slik vi kjenner den i dag kom i 1992, lå barnevernets kommunale oppgaver under helse- og sosialstyret i kommunene, jf. datidens barnevernlov § 1. Tiltak etter barnvernloven ble i første omgang truffet av helse- og sosialstyret.

Daværende barnevernlov § 8 omhandlet regler for uttalerett før avgjørelse for foreldre, verge og andre personer som saken direkte gjaldt. § 8 fjerde ledd sa at barnet skulle ha muligheten til å uttale seg for helse- og sosialstyret i møte, og at uttalelsen skulle skje fritt og utvungent. Bestemmelsen inneholdt ingen aldersanvisninger for når barnet skulle ha rett til å uttale seg, og heller ingen nærmere bestemmelser om vektlegging av barnets syn før avgjørelse ble truffet. I den eldre teorien er det sagt at retten til å bli hørt etter dagjeldende § 8 i hovedsak var for foreldrene. Meningen med det eventuelle avhøret av barnet var kun for å fastslå forholdene i hjemmet. *”Både foreldrene og barnet selv skal ha en anledning til å ”forklare seg”, hvilket må bety at de selv skal ha en rett til å komme med sin egen*

versjon av hendelsesforløpet.”⁴⁸ Dette synes å passe med et kontradiktorisk prinsipp.⁴⁹ At regelen var ment for kartlegging, underbygger en tese om at barnets mening ikke ble tillagt stor vekt ved avgjørelsen. Da uttalemuligheten etter § 8 kun gjaldt for helse- og sosialstyret, må det antas at retten til å bli hørt ikke gjaldt i høyere instanser. Av rettspraksis på området finnes det ingen relevante avgjørelser om dagjeldende barnevernlov § 8, og det er grunn til å anta at kravet til å høre barnets mening heller ikke her var spesielt sterkt.

Dagjeldende barnevernlov kapittel IX gjaldt omgjøring og rettslig overprøving. § 52 oppstilte regler om at fylkesmannen var riktig instans for klage på vedtak fra helse- og sosialstyret, mens § 53 ga adgang til å bringe fylkesmannens vedtak inn for retten i ulike saksforhold. § 54 omhandlet partsrettigheter, og ga blant annet barn som var fylt 16 år adgang til å anke. Etter endring av § 54 i 1969 ble aldersgrensen satt til 15 år, dersom barnet hadde evne til å forstå hva saken gjaldt. Adgangen til selv å opptre som part, må innebære en rett til å få si sin mening, og å få den vektlagt. Ved å opptre som part var barnet sikret en rett til å bli hørt, men som nevnt først fra barnet var 15 år hvis det forsto hva saken gjaldt. Et nytt større skille kom med barneloven i 1981, da barneloven § 31 også måtte gjelde barnevernssaker.

6.1.2 lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 (barnevernloven)

Spørsmålet om endring av barnevernloven av 1953 kom først opp i forbindelse med et forslag om å samle loven om barnevern og andre lover om sosiale tjenester i en felles sosialtjenestelov. Ved kgl. res av 26. september 1980 ble sosiallovutvalget oppnevnt for å utrede dette. Utredningen ble fremlagt, og forslag til ny lov ble først fremmet i Ot.prp.nr.60 (1988-1989). Proposisjonen ble trukket tilbake i forbindelse med regjeringsskifte. I 1990 ble det bestemt at det var Barne- og familiedepartementet som skulle ha ansvar for barnevern, og ikke Sosialdepartementet som hadde hatt ansvaret frem til da. I den

⁴⁸ Sveri, Knut *Barnevernsloven* 1957 s. 175

⁴⁹ Sveri, Knut *Barnevernsloven* 1957 s. 175

forbindelse ble det også bestemt at man skulle ha reglene om barnevern i en egen lov. Det nye lovforslaget ble fremmet i Ot.prp.nr.44 (1991-1992).

I sin opprinnelige ordlyd fra 1992, bygget barnevernloven § 6-3 på barneloven § 31.⁵⁰

”Det antas at § 31 annet ledd også gjelder for saker som behandles etter lov om barnevern.

*Også første ledd må antas å ha veiledende betydning i slike saker.”*⁵¹ På dette området

bygger Ot.prp.nr.44 (1991-1992) for en stor del på uttalelsene i Ot.prp.nr.60 (1988-1989).

Utvalget i sistnevnte sa; *”skal bestemmelsen få den rekkevidde den fortjener, bør den i*

*hovedtrekk inntas også i en ny lov om sosiale tjenester.”*⁵² Det samme utvalget kom med

forslag til ordlyd om barnets rett til å bli hørt, en ordlyd svært lik den som ble vedtatt og

inntatt i barnevernloven av 1992, § 6-3. Bestemmelsen ga med dagjeldende ordlyd, barn

etter barnets utvikling om modenhet, rett til å få informasjon og rett til å delta på råd ut fra

sakens art. Fra barnet var 12 år hadde det en ubetinget rett til å få si sin mening før

avgjørelse om plassering i fosterhjem og institusjon. Aldersgrensen på 12 år var tilsvarende

daværende aldersgrense i barneloven § 31. Videre skulle det legges vekt på hva barnet

mente, noe som også var i overensstemmelse med barneloven § 31.

Som nevnt i punkt 2.1 ble det i forbindelse med inkorporeringen av FNs barnekonvensjon

foretatt endringer i mange lover som behandler barns rett til å bli hørt. I Innst.O.nr.92

(2002-2003) ble det foreslått endringer i blant annet barnevernloven, for at den skulle være

mer i samsvar med barnekonvensjonen artikkel 12 om barns rett til å bli hørt.⁵³ Endringen i

barnevernloven § 6-3 besto etter dette i å senke aldersgrensen for den ubetingede retten til å

bli hørt, fra 12 år til 7 år, samt at vektlegging av barnets mening skulle skje i samsvar med

barnets alder og modenhet.

⁵⁰ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) merknad til § 6-3 (fra www.lovdata.no)

⁵¹ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 80 (fra www.lovdata.no)

⁵² Ot.prp.nr.60 (1988-1989)s. 168 (fra www.lovdata.no)

⁵³ Innst.O.nr.92 (2002-2003) pkt. 1 (fra www.lovdata.no)

6.1.3 Barns rett til å bli hørt i barnevernssaker

Barnevernloven kapittel 6 omhandler generelle saksbehandlingsregler i barnevernssaker. Barnevernloven § 6-3, første ledd dreier seg om barnets rettigheter i forhold til avgjørelse som tas i sak som berører ham eller henne. Bestemmelsen oppstiller to rettigheter. For det første har barnet en rett til informasjon om saken det gjelder. For det andre har barnet en rett til å uttale seg om saken. Rettighetene gjelder ubetinget fra barnet er 7 år, men gjelder også yngre barn som er i stand til å danne seg synspunkter. Forarbeidene til endringsloven sier at formålet med § 6-3 er å ”sikre at barnet gis anledning til å uttale seg før avgjørelse treffes. Dette er et viktig ledd i opplysning av saken.”⁵⁴ For å komme til en så riktig avgjørelse som mulig er det viktig at saken er fullstendig opplyst, og for å oppnå dette er man avhengig av barnets mening. For å sikre at barnets mening er gjennomtenkt må det stilles strenge krav til informasjonen som gis barnet. Barnet har krav på grundige opplysninger om hva saken gjelder, både for å kunne forstå hva saken gjelder og for å kunne gjøre seg opp en mening som er gjennomtenkt. Som i barneloven § 31, er det heller ikke i barnevernloven § 6-3 en plikt for barnet til å komme med en uttalelse. Barnet skal bare si noe dersom det vil si noe. Vektleggingen av barnets mening skal etter bestemmelsen skje i samsvar med barnets alder og modenhet. Desto eldre barnet er, desto mer vekt skal meningen altså tillegges.

Barnevernloven § 6-3, andre ledd oppstiller regler for når et barn selv kan være part i en sak. Partsrettighetene oppstår fra barnet er 15 år hvis barnet forstår hva saken gjelder. Ved at barnet opptrer som part vil barnet ha partsrettigheter etter forvaltningslovens regler. Etter forvaltningsloven § 16 plikter blant annet forvaltningen å varsle en part før vedtak treffes, og parten skal gis muligheten til å uttale seg. Partsrettighetene sikrer barnet å bli hørt i en langt større utstrekning enn det generelle regelen i første ledd. En naturlig følge blir at barnets mening blir tillagt større vekt når det selv er part.

⁵⁴ Ot.prp.nr.45 (2002-2003) s. 63 (fra www.lovdata.no)

6.1.4 Gjennomføringen av høring av barn

Mange av tiltakene som kan gjennomføres etter barnevernloven kapittel 4, innebærer at barnets biologiske foreldre blir fratatt omsorgen. I disse tilfellene kan det oppstå lojalitetsproblemer som igjen kan føre til at barnet ikke fremkommer med sin reelle mening om saken. Som ved barneloven § 31 kan det i så måte være fare for press fra foreldre som gjør at barnets uttalte mening ikke nødvendigvis representerer det barnet egentlig mener. Det er ikke nødvendigvis organet som fatter avgjørelser som gjennomfører samtalene med barna. Som i forhold til barneloven § 31, blir det også i barnevernssaker benyttet sakkyndige med spesiell kompetanse for å innhente barnets mening. Samtalene kan foregå alene med den sakkyndige, eller den sakkyndige kan være til stede sammen med barneverntjenesten.

Barnevernloven kapittel 7 omhandler saksbehandlingsregler for fylkesnemnda, og etter barnevernloven § 7-4 kan fylkesnemnda oppnevne en talsperson for barnet i saker som skal behandles av nemnda. Her gis barnet anledning til å uttale seg for talspersonen i stedet for nemnda. At barnet slipper å uttale seg direkte for nemnda, kan føre til at barnet slipper følelsen av press, og at uttalelsene derfor bli mer i samsvar med det barnet virkelig mener. Både den sakkyndige og talspersonen etter barnevernloven § 7-4 må fremlegge barnets syn, og ikke en fortolkning av det barnet har sagt, men også sin selvstendige vurdering.⁵⁵

Å unnlate å høre barnets mening kan være en saksbehandlingsfeil, som kan føre til opphevelse av vedtak eller andre avgjørelser.

6.1.5 Vektlegging av barnets mening i barnevernssaker

Hvordan et barns mening skal tillegges vekt i teorien er en ting, en ganske annen er hvordan vektleggingen foregår i praksis. Selv før barnevernloven kom i 1992 hadde barnet en rett til å bli hørt, delvis etter den gamle barnevernloven, og i alle fall etter barnelovens regler. Praksis fra før barnevernloven av 1992 vil derfor også være relevant.

⁵⁵ Lindboe, Knut *Barnevernloven 2006* (S. 93)

I Rt 1987 s. 289 hadde barnevernsmyndighetene tatt over omsorgen for to barn på 10 og 11 år. Barna ble plassert i fosterhjem, der de ifølge sakkyndige utviklet seg i positiv retning. Barnas foreldre ville ha omsorgen for barna sine tilbake, og saken gikk helt til Høyesterett. Begge barna ville hjem til sine foreldre. Om barnas rett til å bli hørt siterte Høyesterett fra herredsrettens dom slik; ”*retten finner i denne sammenheng ikke å kunne legge vekt på barnas eget ønske om å komme tilbake til foreldrene.*”⁵⁶ Høyesterett sa seg enig med herredsretten og uttalte at barna ikke var i stand til å se konsekvensene av sine ønsker, og at det av hensyn til barnas beste ikke ville være gunstig å flytte hjem til foreldrene igjen. Høyesterett valgte derfor ikke å legge avgjørende vekt på barnas ønsker, men valgte heller å følge anbefalinger fra de sakkyndige. De sakkyndige forklarte at foreldrene hadde begrensede ressurser til å ta seg av barna, og at de inntok forsvarsposisjon og skyldte på hjelpeapparatet hvis de mottok råd om hvordan de skulle oppdra barna. I de sakkyndiges uttalelse om foreldrenes omsorgsevne heter det blant annet: ”*ut fra en totalvurdering av de foreliggende opplysninger og observasjoner ser de sakkyndige ikke noen mulighet for foreldrene å dekke barnas spesielle omsorgsbehov.*”⁵⁷ Selv om avgjørelsen ikke la vekt på hva barna ønsket, er jeg enig i Høyesteretts avgjørelse, grunnet hensynet til barnas beste.

Saken viser at Høyesterett allerede før barnevernloven av 1992 ga barn en rett til å bli hørt. Barna her var under 12 år, som var datidens aldersgrense for når barnets mening skulle tillegges vekt.

Et annet eksempel på at Høyesterett ikke valgte å legge avgjørende vekt på barns mening var i Rt 1998 s. 1702. Saken gjaldt omsorgsovertakelse for fem gutter i alderen 4 år til 12 år. Barnevernet kom først inn i bildet etter at mor hadde unnlatt å følge sykehuset anbefalinger om innleggelse for observasjon av den ene gutten.⁵⁸ Neste kontakt med barnevernet oppsto noen år senere, i forbindelse med at en av guttene hadde ringt politiet

⁵⁶ Rt 1987 s. 289 (s. 300) (fra www.lovdato.no)

⁵⁷ Rt 1987 s. 289 (s. 298) (fra www.lovdato.no)

⁵⁸ Rt 1998 s. 1702 (s. 1702) (fra www.lovdato.no)

fordi mor drakk så mye.⁵⁹ Etter at diverse hjelpetiltak var gjennomført med vekslende hell, konkluderte barnverntjenesten med at hjelpetiltak ikke var nok, og fremmet derfor sak om omsorgsovertakelse. Fylkesnemnda vedtok deretter overtakelse av omsorgen og plasserte guttene i institusjon. Etter rettslig overprøving ble vedtaket stadfestet, og foreldrene anket til lagmannsretten. Her ble vedtaket for de to eldste guttene opphevet. Kommunen anket over opphevelsen. Høyesterett uttalte at den måtte vurdere betydningen av det guttene selv sa om hvor de ville bo, og refererte til at lagmannsretten ved opphevelsen av vedtaket for de to eldste hadde lagt stor vekt på guttenes ønske om å bo hos mor. Høyesterett uttalte videre at det å legge vekt på hva barnet mener ikke betyr at meningen skal følges. Høyesterett konkluderte etter dette med ”*at de ønsker å bo hos foreldrene, ikke kan få avgjørende vekt.*”⁶⁰ I denne saken hadde alle guttene, etter de var blitt plassert i fosterhjem, hatt en positiv utvikling. En utvikling man ikke kunne regne med å se dersom barna bodde hos sine biologiske foreldre. Høyesterett opprettholdt derfor vedtaket om omsorgsovertakelse for alle fem guttene.

Så langt kan det synes som om Høyesterett kun bekrefter at barnets mening skal høres, men at vektleggingen av barnets mening ikke er så viktig. Slik jeg ser det er det derimot skjedd en endring i den senere tid. I Rt 2004 s. 999 var en 12 år gammel gutt blitt plassert i fosterhjem, etterfulgt av mors søknad om å få gutten hjem igjen. Gutten hadde adferdsproblemer, noe moren ikke klarte å følge opp. Sakkyndige hadde uttalt at samspillet mellom mor og barn fungerte dårlig. Gutten ville selv hjem til sin mor. Høyesterett pekte på at guttens ønske antagelig var påvirket av mors holdning, men anså det som klart at holdningen ikke ville endres, og at en opprettholdelse av plassering i fosterhjemmet ville føre til en økt motstand fra guttens side. Den sakkyndige nevnte at siden gutten var over 12 år, skulle hans mening tillegges vesentlig vekt. Selv om mor i utgangspunktet ikke virket skikket til foreldrerollen, kom Høyesterett til at mor skulle overta omsorgen igjen, i tråd med guttens uttrykte ønske.

⁵⁹ Rt 1998 s. 1702 (s. 1702) (fra www.lovdata.no)

⁶⁰ Rt 1998 s. 1702 (s. 1711) (fra www.lovdata.no)

I Rt 2004 s. 1046 var saken en litt annen. En 7 år gammel jente bodde i fosterhjem, og hennes biologiske foreldre ønsket samværsrett etter barnevernloven § 4-19. Jenta motsatte seg dette på det sterkeste. Jenta hadde fått en hjerneskade som følge av mishandling som 1-åring, trolig utført av foreldrene. Selv om jenta ikke nødvendigvis husket det, la de sakkyndige vekt på at det kunne oppstå traumer som ville reaktiveres ved samvær, og at dette kunne være noe av årsaken til hennes sterke motvilje. Høyesterett valgte å legge stor vekt på jentas motvilje, og avgjørelsen ble at jentas biologiske foreldre ikke skulle ha samvær.

6.1.5.1 Vurdering av utvikling

Knut Lindboe mener at Høyesterett ikke gir støtte for at barnets syn skal tillegges stor vekt i barnevernssaker, noe han bygger blant annet på de to første sakene jeg behandlet i punkt 6.1.5.⁶¹ Begrunnelsen for hvorfor Høyesterett ikke tiller barnets mening mer vekt i disse sakene, var som nevnt at foreldrene hadde åpenbare mangler som omsorgspersoner. I de fleste barnevernsaker som blir behandlet av retten er det spørsmål om omsorgsovertakelse. Barns uttalte meninger går oftest ut på at de vil bo hos foreldrene, til tross for foreldrenes manglende evner som omsorgspersoner. Når retten skal ta stilling til spørsmål om omsorgsovertakelse, vil det ofte stå overfor et valg mellom to alternativer der det ene medfører den trygghet og omsorg barnet har behov for, mens det andre innebærer at barnet blir boende hos foreldrene. Det synes klart hvilket alternativ som er å foretrekke, og med den begrunnelsen er det kanskje mest fornuftig ikke å tillegge barnets mening avgjørende vekt i barnevernsaker.

Selv om omstendighetene i de to siste sakene var av en litt mer spesiell karakter, ser det likevel ut som om Høyesterett i den senere tid har valgt å legge større vekt på hva barnet eller barna mener. Samtidig kan det tenkes at nettopp det spesielle rundt de to siste dommene gjorde det mer fornuftig å følge barnets mening, uten at det nødvendigvis kan oppstilles noen generell regel om at barnets mening skal vektlegges noe mer nå, enn

⁶¹ Lindboe, Knut *Barnevernloven* 2006 s. 80

tidligere. Som ved vektleggingen i barnefordelingssaker, vil det også i barnevernssaker være en konkret helhetsvurdering om hva som er til barnets beste, som vil være grunnlag for en avgjørelse. Barnets mening er bare et av momentene i denne vurderingen. Jeg vil tro barnekonvensjonens innhold har gitt Høyesterett grunn til å vurdere barnets mening mer inngående før avgjørelser blir truffet, noe som bare kan ses på som en positiv utvikling i forhold til barnets rett til å få sin mening hørt. Retten til å bli hørt synes imidlertid ivaretatt i stor grad allerede før barnevernloven kom i 1992, noe som antagelig har sin forklaring i barneloven § 31, som åpenbart har vært retningsgivende også i barnevernsaker. Utviklingen har skjedd samtidig med barneloven, spesielt med senking av aldersgrensen fra 12 til 7 år.

7 Barnehageloven

Til nå har jeg kun behandlet tilfeller der barnets rett til å bli hørt er en rett som tilfaller det enkelte barn som individ. I noen sammenhenger vil det være mer naturlig å stille spørsmålet om barnets rett til å bli hørt gjelder alle barn i en samlet gruppe. En arena for en slik problemstilling er barnehagen. I barnehagen opptrer barn både som individer og som samlet gruppe. Jeg skal nå se nærmere på barnas rett til å bli hørt, og medvirke, i barnehagen.

7.1 Utvikling

I den tidligere barnehageloven av 5. mai 1995 nr. 19 var det ingen regler om barns rett til å bli hørt. Foreldrene til barna hadde derimot en rett til å medvirke gjennom et foreldreråd, hjemlet i dagjeldende barnehagelov § 4. At noen barn gjennom sine foreldre kunne påvirke hverdagen i barnehagen kan godt tenkes, men utgangspunktet var at barna ikke hadde noen lovfestet rett til å være med på planleggingen av hva som skulle skje i barnehagen. I St.meld.nr.27 (1999-2000) med navnet *Barnehage til beste for barn og foreldre*, presenterte regjeringen en kvalitetssatsing for barnehagesektoren. Satsingen besto blant annet i at man ønsket at barnas stemmer også skulle høres i barnehagen. Kvalitetssatsingen fikk tittelen

Den gode barnehagen, og skulle være et 3 år langt prosjekt, med varighet fra 2001 til 2003. I en veiledningsbrosjyre utgitt av Barne- og familiedepartementet i 2001 sto det blant annet at ”*Barn i Den gode barnehagen erfarer frihet under ansvar, med mulighet for aktiv medvirkning og medbestemmelse.*”⁶² Under satsingsperioden kom regjeringen med en ny stortingsmelding. St.meld.nr.39 (2001-2002) med navnet *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*, oppstilte områder regjeringen ville satse på for å bedre barn og unges oppvekst. Blant disse områdene var barnehager et eget punkt. I punktet om barnehagen sto det blant annet at ”*for å utvikle kompetente barn må barn få reell medbestemmelse i sin egen hverdag.*”⁶³ Det samme punktet ga beskjed om at et av spørsmålene i forbindelse med en gjennomgang av barnehagelovgivningen, var om barns rett til medbestemmelse skulle være en del av lovens formålsparagraf.

Etter at prosjektet *Den gode barnehagen* var avsluttet utga NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) en sluttrapport. Rapporten, med navnet *Fra best til bedre* viste blant annet at barn deltok mer i planleggingen av dagen i 2004 enn de gjorde i 2002. I 2004 deltok 12 % av barna mye i planleggingen, mens 57 % av barna deltok noe.⁶⁴ Disse resultatene kom uten at barna hadde noen lovfestet rett til medvirkning.

Grunnet utvikling i barnehagesektoren, blant annet ved at kommunene fikk flere oppgaver forbundet med barnehagedriften, så man behovet for en helhetlig gjennomgang av barnehagelovgivningen. I gjennomgangen ble naturlig nok også barns medvirkning satt på dagsorden. I forbindelse med høringsnotater om ny barnhagelov ble det derved fremmet forslag om å innta prinsippet om barns rett til medvirkning i barnehageloven, for å bidra til å oppfylle barnekonvensjonen artikkel 12. Alle høringsinstansene var positive til et forslag om barns rett til medvirkning, men noen med visse presiseringer. Regelen om barns rett til medvirkning ble til slutt nedfelt i lov av 17. juni 2005 nr. 64 (barnehageloven) § 3.

⁶² http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/veiledninger_brosjyrer/2001/Den-gode-barnehagen.html?id=87764

⁶³ St.meld.nr.39 (2001-2002) pkt 5.4.2 (fra www.lovdata.no)

⁶⁴ NOVA rapport 9/04 (s. 52) (http://www.nova.no/asset/477/1/477_1.pdf)

7.2 Barns rett til å bli hørt i barnehagene

7.2.1 Gjeldende rett

Barnehageloven § 3 gir barn i barnehagen en *rett til å gi uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet*. I den opprinnelige utkastet til § 3 ble det foreslått en rett til å uttale seg. En rett til å uttale seg krever derimot at barnet har evnen til å uttrykke seg muntlig, noe det ikke kan forventes at alle barn i en barnehage har. Begrepet *uttrykk* omfatter også retten til å bli hørt på grunnlag av for eksempel barnets kroppsspråk. Man kan tenke seg tilfeller der barnet smiler hvis det setter pris på noe, eller gråter hvis det ikke liker det som skjer. Enhver uttrykt følelse kan på sin måte definere et barns syn. Videre gir barnehageloven § 3 barn mulighet til ”*aktiv deltakelse*”. Deltakelsen gjelder i planleggingen av hva som skal foregå i barnehagen. I dette ligger det at personalet i barnehagen aktivt må gå inn for å samtale med barna for å prøve å forstå hva barna har lyst til eller ikke har lyst til å gjøre mens de er i barnehagen.

I likhet med ordlyden i barnekonvensjonen artikkel 12 skal barnas synspunkter også i barnehageloven § 3 tillegges vekt i samsvar med barnets alder og utvikling. Barna i barnehagen kan være alt fra under 1 år gammelt til rundt 5 – 6 år. De eldste barnas mening vil naturlig nok tillegges mer vekt enn de yngstes uttrykte synspunkter.

7.2.2 Rammeplanen

Med hjemmel i barnehageloven § 2 syvende ledd, er det fastsatt en rammeplan for barnehagen, som skal gi retningslinjer for barnehagenes innhold og oppgaver.

Rammeplanen ble utgitt av kunnskapsdepartementet, og ble utgitt 1. mars 2006. Målet med rammeplanen er å gi de ansatte i barnehagen ”*en forpliktende ramme for planlegging, gjennomføring og vurdering av barnehagens virksomhet.*”⁶⁵ Forskriftens punkt 1.5

⁶⁵FOR-2006-03-01-266 (i innledningen) (fra www.lovdata.no)

behandler barns rett til medvirkning. Her oppstilles det momenter som gir de ansatte i barnhagen veiledning i hvordan å ivareta medvirkningsretten. Kort oppsummert er meningen at barna skal lære seg å utøve selvbestemmelse. De ansatte skal gi barna rom for medvirkning gjennom samtale med barna. Et hovedformål er at barna skal bli motivert til å påvirke sin egen hverdag. Innholdet i rammeplanen stiller strenge krav til de ansatte. I tillegg til å høre hva barnet uttrykker verbalt, må de ansatte tolke betydningen av kroppsspråk hos de barna som ennå ikke har et utviklet språk. ”*Barnehagen må ta utgangspunkt i barns egne uttrykksmåter.*”⁶⁶

7.2.3 Praktisk gjennomføring av barns medvirkning i barnehagen

Etter min mening bærer bestemmelsen i barnehageloven § 3 preg av å være en prinsippbestemmelse. Jeg er fristet til å mene at bestemmelsen er tatt inn i barnehageloven, utelukkende for å at lovverket skal være mer tilpasse FNs barnekonvensjon artikkel 12, og at den egentlig ikke har noen praktisk betydning. Nå skal det sies at jeg verken har barn, eller har jobbet i noen barnehage, og derfor kanskje ikke er skikket til å uttale meg om hvordan barn faktisk samspiller med voksne allerede fra tidlig alder. For meg kan det virke vanskelig å kunne la barn styre sin egen hverdag i barnehage, uten et fullt utviklet språk..

Det finnes naturlig nok ingen relevant rettspraksis om barns rett til å bli hørt i barnehagen, og man må derfor lete andre steder for å finne frem til svar på hvordan barns medvirkning i barnehagen faktisk kan praktiseres. Kunnskapsdepartementet har trolig tenkt på at det kan være vanskelig for mange å se hvordan et barns medvirkning i barnehagen faktisk kan fungere. Samtidig kan det være vanskelig å sette opp en fasit for hvordan de ansatte i barnehagene skal oppføre seg for å oppfylle bestemmelsen. I den nye rammeplanen for barnehagene er det ikke bare barns rett til medvirkning som er nytt. På grunn av mye nyskapende ideologi om barnehagen har derfor Kunnskapsdepartementet utarbeidet en rekke temahefter om barnehagens innhold etter den nye rammeplanen. Et av temaheftene omhandler barns medvirkning. Heftet består av artikler skrevet av fire forfattere som et

⁶⁶ FOR-2006-03-01-266 (pkt 1.5) (fra www.lovdata.no)

prosjekt i regi av Kunnskapsdepartementet. På grunn av min skeptiske holdning til om barnehageloven § 3 oppstiller en bestemmelse som lar seg håndheve, har jeg valgt å forklare nærmere hvordan medvirkning i barnhagen kan gjennomføres i praksis. I denne forklaringen har jeg tatt utgangspunkt i artiklene i den nevnte artikkelsamlingen.

Den første av artiklene er skrevet av Berit Bae, som også var prosjektleder for prosjektet. Artikkelen heter *Perspektiver på barns medvirkning i barnehage*, og hensikten med artikkelen var ”å presentere tenkning som er relevant for å drøfte barns rett til medvirkning.”⁶⁷ Gjennom å forklare noe av artikkelens innhold håper jeg å kunne beskrive litt mer av hvordan innholdet i barnehageloven § 3 kan bli oppfylt i praksis.

Berit Bae viser to måter å forstå begrepet medvirkning. En tolkning kan være at ”*hvert barn har rett til å erfare at deres stemme blir tatt på alvor og har virkning i fellesskapet.*”⁶⁸ I en videre forstand kan det tolkes som ”*barns rett til å få støtte til å uttrykke seg, bli synlig og ha en innvirkning i sosial sammenheng.*”⁶⁹ Begge måtene å se på medvirkningsbegrepet innebærer at det stilles krav til de voksne, både gjennom å lytte til barna, og gjennom aktivt oppmuntre barna til å uttrykke sine synspunkter. Samtidig må de voksne også vise barna at det de uttrykker har en betydning, og at det barna sier fører til en endring. Berit Bae mener videre at men må forstå barnehageloven § 3 ”*som et drøftingsområde, og ikke en metode eller et program som skal gjennomføres på en bestemt måte.*”⁷⁰ Bestemmelsen legger ikke opp til en bestemt måte man skal gjennomføre barnets rett til medvirkning. Det viktige med bestemmelsen slik jeg ser det, er at de voksne er bevisst på at barna skal være i sentrum.

⁶⁷ Bae, Berit *Perspektiver på barns medvirkning i barnehage* (fra temaheftet utgitt av Kunnskapsdepartementet 2006) s. 7

⁶⁸ Bae, Berit *Perspektiver på barns medvirkning i barnehage* (fra temaheftet utgitt av Kunnskapsdepartementet 2006) s. 8

⁶⁹ Bae, Berit *Perspektiver på barns medvirkning i barnehage* (fra temaheftet utgitt av Kunnskapsdepartementet 2006) s. 8

⁷⁰ Bae, Berit *Perspektiver på barns medvirkning i barnehage* (fra temaheftet utgitt av Kunnskapsdepartementet 2006) s. 9

Det må være opp til hver enkelt ansatt i barnehagen å definere hvordan en gjennomføring i samsvar med barnehageloven § 3 skal være. Det viktigste er at man møter barna på barnas premisser, med respekt og forståelse for hvilke sider av barnehagen barna faktisk er opptatt av. Barna i barnehagen er unge. I forhold til andre lover om barns rett til å bli hørt, er barna i barnehagen godt under selv den laveste av aldersgrensene som lovene oppstiller. Barna i barnehagen har ikke samme evne til å se konsekvenser av sine valg som barn på 7 år eller 12 år har. Det er derfor viktig at barnehagebarna ikke blir overlatt for mye ansvar. *”Det er de voksne som har ansvaret og må bruke sin vurderingsevne, slik at barn også kan slippe å medvirke.”*⁷¹ På samme måte som retten til å bli hørt ikke innebærer en plikt til å si det man mener, vil også retten til medvirkning ikke innebære en plikt.

Alt jeg har nevnt her gir slik jeg ser det gode grunnlag for en tenkemåte som vil hjelpe voksne i barnehagen å forstå sin rolle i forhold til barnas medvirkning. Det er en god beskrivelse om hvordan man kan gå frem for å oppnå et bedre samspill mellom barn og voksne. Men en ting er å tenke det, en annen å gjøre det. Den siste artikkelen i temaheftet om barns medvirkning, skrevet av Aud Eli Kristoffersen, oppstiller eksempler på hvordan retten til medvirkning blir ivaretatt. Hun peker på lekeutstyr som en interessant del av medvirkningsaspektet, fordi de voksne ofte kjøper inn leker og forventer at barna vil leke med dem. Hun nevner blant annet at *”enkelte barnehager skriver opp barnas ønsker på ønskeliste og anskaffer nytt etter hvert.”*⁷² Dette fører til at barna vil merke at det de har sagt, fører til en forandring. Etter å ha sagt hvilke leker de vil leke med, handler de voksne inn på grunnlag av barnas meninger.

Et annet viktig prinsipp som går igjen i alle artiklene i temaheftet, er at retten til medvirkning må gjelde alle barn. Det er alltid en eller flere barn som krever mer oppmerksomhet, og som roper høyere enn de andre. En naturlig følge er at det i hovedsak

⁷¹ Bae, Berit *Perspektiver på barns medvirkning i barnehage* (fra temaheftet utgitt av Kunnskapsdepartementet 2006) s. 13

⁷² Kristoffersen, Aud Eli *En forskjell som må føre til en forskjell* (fra temaheftet utgitt av Kunnskapsdepartementet 2006) s. 72

er disse barnas mening som hørt. For at alle barna skal føle at de tar like stor del i planleggingen, må de voksne derfor rette spesiell fokus mot de barna som ikke er så synlige. Dette kan gjelde barn med minoritetsbakgrunn, som språklig sett ikke har en like god fremstillingsevne som andre norske barn. Det kan være et skille mellom gutter og jenter, der gutter ofte har en tendens til å være litt mer høylydte enn jentene. Et annet naturlig skille kan være at de minste barna ikke klarer å uttrykke seg like godt som de eldre barna. Aud Eli Kristoffersen nevner i sin artikkel metaforen "*barnas 100 språk*", en metafor som forklarer at barn har utrolig mange forskjellige måter å uttrykke seg på. Alle barn, uavhengig av alder, bakgrunn og språk, må få muligheten til å uttrykke seg på et av "sine språk". På den måten vil deres rett til medvirkning i barnehagen bli ivaretatt. Dette viser at barnehageloven § 3 har en praktisk betydning, og at den ikke er en ren prinsippbestemmelse, slik jeg innledningsvis insinuerte.

8 Plan- og bygningsloven

I kommunen treffes det mange beslutninger som direkte eller indirekte berører barn. Dette gjelder blant annet i kommunalplanleggingen, i forhold til reguleringsplaner og lignende. Når et boligfelt blir oppført på et ubebygget område, er det mange som kan bli berørt. Naboer kan tenkes å få en dårligere utsikt, eller være offer for mer støy, og dersom det er dyreliv i nærheten, kan dette bli påvirket av eventuelle nybygg. Naboer og dyrevernerne er ofte raskt på banen for å klage på reguleringsplaner som ikke tar de nødvendige hensyn til dyreliv eller utsikt. Barn og unge har derimot en svakere stilling, både fordi barn ikke alltid har oversikt over hva kommunene planlegger, og fordi de ofte ikke kommer til orde. Ved utbygging og nybygging kan områder som barn og unge vanligvis benytter til lek og moro, bli ødelagt. For å unngå at det treffes beslutninger som kan føre til ødeleggelse av barns oppholdssteder er det oppstilt regler i lov av 14.juni 1985 nr. 77 (Plan- og bygningsloven),

som skal ivareta barn og unges interesser i forbindelse med planlegging og utarbeiding av reguleringsplaner.

I plan- og bygningsloven § 2 oppstilles formålet med loven. Tredje ledd sier spesielt at det ved planlegging skal *”legges til rette for å sikre barn gode oppvekstvilkår.”* I dette ligger det for eksempel at barns skolevei skal være trafikksikker, og at steder der barn leker skal være tilrettelagt dette formålet. I nær sammenheng med lovens formål sier plan- og bygningsloven § 9-1 siste punktum, om planleggingsmyndigheter i kommunen at *”kommunestyret skal peke ut en etatsjef eller annen tjenestemann som skal ha særlig ansvar for å ivareta barns interesser når det faste utvalget etter denne paragraf utarbeider og behandler forslag til planer.”* Denne etatsjefen eller tjenestemannen kalles barnerepresentanten.⁷³ Begrunnelsen for barnerepresentantens møterett var *”at barn ikke har stemmerett og dermed ingen representasjon som direkte kan gå inn i saken på deres premisser.”*⁷⁴ Dette betyr at barnerepresentanten oppgave blant annet er å være barn og unges talerør i saker etter plan- og bygningsloven.

Kravet i plan- og bygningsloven om at man skal ivareta barns interesser, samsvarer med FNs barnekonvensjon artikkel 3 om at man ved enhver handling som berører barn skal vektlegge barnets beste. Plan- og bygningsloven § 9-1 fikk sitt tillegg om barnerepresentant gjennom lov av 11. juni 1993 nr. 85, *om endringer i særlovgivningen for kommuner og fylkeskommuner*. I forarbeidene til denne vises det også til norske forpliktelser etter FNs barnekonvensjon artikkel 3. Forarbeidene viser til rapportering til FNs barnekonvensjon, og sier i den forbindelse om reformen med barnerepresentant at; *”denne reformen på kommunenivå er den eneste som har til hensikt via lovgivningen å sikre barn som gruppe og berørt part i det fysiske miljø, gjennom blant annet å komme inn på et tidspunkt der det ennå er hensiktsmessig og mulig å endre på saken.”*⁷⁵

⁷³ FOR 1995-09-20 nr 4146: Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging (i innledningen) (fra www.lovdato.no)

⁷⁴ Ot.prp.nr.59 (1992-1993) (s. 84) (fra www.lovdato.no)

⁷⁵ Ot.prp.nr.59 (1992-1993) (s. 85) (fra www.lovdato.no)

20. september 1995, fastsatte Miljøverndepartementet *Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging*. Retningslinjene ble fastsatt ”som en del av den norske tilretteleggingen for å oppfylle forpliktelsene i FNs barnekonvensjon.”⁷⁶ Punktene i retningslinjene angir målsetninger, samt hvilke krav man må stille i forbindelse med den kommunale planleggingen, for at man skal kunne styrke barn og unges interesser i den kommunale planleggingen. Formålet med retningslinjene er blant annet å ”synliggjøre og styrke barn og unges interesser i all planlegging og byggesaksbehandling etter plan- og bygningsloven.”⁷⁷

Det kan stilles spørsmål om barnerepresentanten som reform kan sies å oppfylle FNs barnekonvensjon artikkel 12, om barns rett til å bli hørt. Barnerepresentantens rolle er som nevnt å være talerør for barn og unge. Men hvordan kan man være sikre på at det barnerepresentanten legger frem som barn og unges interesser faktisk gjenspeiler det barn og unge mener? Barnerepresentanten skal ha god barnefaglig kompetanse⁷⁸, og vil på det grunnlag ha kjennskap til hvordan barn og unge tenker. Men at barnerepresentanten forsvaret barn og unges interesser, innebærer ikke at barnerepresentanten også må innhente uttalelser fra barn om det aktuelle tema. Barnerepresentantens rolle i planprosessen er bare å ivareta barn og unges synspunkter. Det er opp til kommunen ellers å innhente disse synspunktene, og fremlegge dem. I *Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging* står det som et krav til den kommunale planleggingsprosessen at kommunen skal: ”Organisere planprosessen slik at synspunkter som gjelder barn som berørt part kommer fram og at ulike grupper barn og unge selv gis anledning til å delta.”⁷⁹ Til dette punktet sier retningslinjene videre at; ”Dette er en ren presisering av plan- og bygningslovens generelle

⁷⁶ FOR 1995-09-20 nr 4146: Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging (s. 1) (fra www.lovdata.no)

⁷⁷ FOR 1995-09-20 nr 4146: Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging (pkt 2.2a) (fra www.lovdata.no)

⁷⁸ St.meld. nr. 39 (2001-2002) (pkt 3.4.2) (fra www.lovdata.no)

⁷⁹ FOR 1995-09-20 nr 4146: Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging (pkt 2.4d) (fra www.lovdata.no)

krav om medvirkning (§ 16).”⁸⁰ Plan- og bygningsloven § 16-1 dreier seg om planleggingsmyndighetenes plikt til å opplyse offentligheten, for å la berørte grupper eller personer mulighet til å delta i planleggingsprosessen. Retningslinjene legger opp til at bestemmelsen også skal omhandle barn som gruppe, og at det derfor aktivt skal gis informasjon til barn om hva som foregår av planleggingsprosesser i kommunene, og at barn som gruppe skal gis muligheten til å delta i planleggingsprosessen.

Å aktivt legge til rette for at barn skal ha sin plass i en planleggingsprosess krever at kommunene er villige til å sette fokus på barn som gruppe. Jeg tror ikke det finnes en fasit på hvordan dette best kan gjøres. Mange kommuner har derimot kommet frem til løsninger som skal gjøre barn og unge mer oppmerksomme både på hva som skjer i nærmiljøet, og hvilken rett de har til å medvirke til det som skjer i nærmiljøet. Uten å gå for mye inn på disse, vil jeg nevne noen metoder som prøves ut, som jeg mener gir barn den rett til medvirkning de har krav på etter FNs barnekonvensjon artikkel 12.

8.1 Skoleprosjekter

For å kunne benytte sin rett til medvirkning, trenger barn og unge informasjon. Både om hva som skjer av planlegging i sitt nærområde, men også om den retten de faktisk har til å kunne påvirke planprosesser med sine meninger. Et av stedene det er mulig å formidle denne form for informasjon, er i skolen. Som en del av undervisningen vil det kunne være mulig å lære barn og unge om hvordan planprosesser fungerer, og samtidig gi dem lyst til å være med på å forme sitt nærmiljø. På oppdrag for Utdanningsdirektoratet er det opprettet en nettside med fokus på bærekraftig utvikling. Nettstedet har blitt til med hjelp fra mange bidragsytere, blant annet Kunnskapsdepartementet, Miljøverndepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet.⁸¹ Nettsiden har forslag til diverse prosjekter som skoler kan gjennomføre for å lære mer om nærmiljøet, og om miljø generelt. Et av de mulige

⁸⁰ FOR 1995-09-20 nr 4146: Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging (pkt 3.5) (fra www.lovdata.no)

⁸¹ <http://miljolare.no/info/hvem/>

skoleprosjektene som er lagt ut på denne nettsiden dreier seg om barn og unges deltakelse i kommunen. Formålet med dette prosjektet er ”å bli kjent med barn- og unges rettigheter i forhold til den kommunale planleggingen, få kunnskap om arealplanlegging og saksgang. Evaluere tilretteleggingen for at barn og unge skal bli hørt, og foreslå forbedringer.”⁸² I veiledningen til prosjektet er det oppstilt to punkter som skal gjennomføres. For det første skal elevene ”innhente informasjon om muligheter for deltakelse”.⁸³ Etter å ha skaffet informasjon om sine rettigheter og eventuelt hva som foregår i kommunen skal elevene som punkt to ”evaluere kommunens innsats og foreslå tiltak for økt medvirkning”.⁸⁴ I tråd med formålet vil dette prosjektet trolig føre til at barn og unge blir mer bevisste på sine rettigheter i forbindelse med planprosesser i kommunen. Samtidig kan en utilsiktet virkning bli at også kommunene vil være mer observante på barn og unge når de utarbeider planer, fordi kommunene vet at barn og unge engasjerer seg.

Dette prosjektet er bare et eksempel på hvordan man kan gjøre barn og unge mer informert om sitt nærmiljø, og om sin rett til medvirkning i kommunen. Et samarbeid mellom kommune og skole kan være en god måte for å sikre at barn får utøvd sin rett til å bli hørt, i samsvar med både plan- og bygningsloven § 16-1 og FNs barnekonvensjon artikkel 12.

8.2 Barnetråkk

Et annet prosjekt som gir barn og unge muligheter til å påvirke byggeplanlegging i kommunen, er et prosjekt som kalles ”barnetråkk”. Dette er et kartleggingsverktøy som Norsk Form i samarbeid med Statens kartverk har utviklet for å kunne registrere hvor barn faktisk beveger seg.⁸⁵ Prosjektet innebærer at elever i 6. klasse og 9. klasse bruker tid på å

⁸² <http://miljolare.no/aktiviteter/by/areal/ba17/>

⁸³ <http://miljolare.no/aktiviteter/by/areal/ba17/?vis=veiledning>

⁸⁴ <http://miljolare.no/aktiviteter/by/areal/ba17/?vis=veiledning>

⁸⁵ <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=28906>

tegne inn i et digitalt kart hvilke veier som er skoleveier. Skoleveiene settes inn i kartet som linjer med forskjellige farger. Fargekodene symboliserer om barna synes det er farlig å gå der de går, eller om veien er trygg. På kartet skal barna også markere veier de unngår å bruke som skolevei, med forklaring på hvorfor de unngår disse veiene. I tillegg setter barna inn markeringer for hvilke områder i nærmiljøet de bruker til lek, både om sommeren og om vinteren.⁸⁶ Resultatet av kartleggingen blir at man får en oversikt over hvor barna oppholder seg, og hvilke områder barna mener trenger forbedringer. I en planprosess vil kommunene kunne slå opp i kartverket og se hvilke områder barna bruker. Dersom man planlegger utbygging i et område der barn ifølge kartet oppholder seg, vil kartet kunne fungere som barnas stemme. I Norsk Forms beskrivelse av prosjektet står det; *”Registreringene gir planleggere og lokalpolitikere oppdatert og reell informasjon fra eksperter på uteromsbruk.”*⁸⁷ Slik jeg ser det fører denne formen for kartlegging til at barn og unge får utøvet sin rett til å bli hørt også på kommunalt plan.

9 Avslutning og vurdering

Gjennom denne oppgaven har jeg fremstilt regler for barns rett til å bli hørt på fire rettsområder. Jeg har presentert i hvilke tilfeller barn skal høres, samtidig som jeg har forsøkt å vise på hvilken måte barnas ønsker blir vektlagt på de forskjellige rettsområdene. På alle fire områdene har jeg kommet med konklusjoner underveis.

Det er min konklusjon at barns rett til å bli hørt er ivaretatt på alle de fire områdene. Når det gjelder spørsmålet om barns mening blir vektlagt i den grad de bør, er konklusjonen mer usikker. Som nevnt under punkt 5.3, synes jeg det er overraskende hvor sjelden

⁸⁶ Kilde: veileder barnetråkk Hentet fra http://www.norskform.no/default.asp?V_ITEM_ID=1282

⁸⁷ http://www.norskform.no/default.asp?V_ITEM_ID=1282

Høyesterett har lagt avgjørende vekt på barnas ønsker i barnefordelingssaker. Men som jeg også nevner under samme punkt ser jeg ikke bort fra at dette kan komme av at sakene som kommer opp for Høyesterett ikke nødvendigvis er representative for, i hvor stor grad barnas meninger bli vektlagt i virkeligheten. Uten å kunne presentere noen eksakte tall, vil jeg tro at det er langt flere barnefordelingssaker som ikke blir behandlet av domstolene, enn saker som blir behandlet der. Og jeg tror, og håper, at foreldre som uten å benytte seg av rettssystemet blir enige om hvor barnet skal bo, tar med barnets mening i vurderingen. Det samme vil jeg tro skjer når foreldrene blir enige som følge av mekling, spesielt fordi det kan oppnevnes en sakkyndig allerede da, jf. Barneloven § 61.

I barnevernsaker er jeg også i tvil om hvorvidt domstolene tillegger barnets mening den vekt jeg mener den bør. Ut fra dommene jeg behandlet under dette punkt mener jeg likevel at Høyesterett legger mer vekt på barnas mening nå enn før, se punkt 6.1.5.1. Både i barnevernsaker og i saker etter barneloven, tror jeg FNs barnekonvensjon har medvirket til at domstolene verdsetter barns rettigheter i større grad nå enn før inkorporeringen og synliggjøringen av barnekonvensjonen, blant annet fordi aldersgrensen ble senket. Samtidig er det naturlig at retten vektlegger barnets mening i barnevernsaker på en annen måte enn i barnefordelingssaker. Som nevnt under punkt 6.1.5.1 vil barnets ønske i barnevernsaker ofte være knyttet til et alternativ retten anser som minst gunstig for barnet. I barnefordelingssaker er alternativene barnet har å "velge" mellom stort sett likeverdige. Det vil derfor være naturlig, og slik jeg ser det riktig, å ikke tillegge barnets mening like stor vekt i barnevernsaker som i barnefordelingssaker.

Når det gjelder både barnehageloven og plan- og bygningsloven, blir også en konklusjon om i hvilken grad barns mening blir vektlagt vanskelig å oppstille. Tiltak som "*barnetråkk*" og andre prosjekter i skolen, samt rammeplanen for barnehagene, er med på å gi barn en stemme og kan føre til positive forandringer. Og det er ved å identifisere forandringene som skjer på bakgrunn av barnas uttalelser man kan avgjøre hvorvidt barns meninger blir tillagt vekt eller ikke.

Men hvorfor er det så vanskelig å konkludere med om barns meninger blir tillagt stor nok vekt eller ikke? Jeg vil tro det kan komme av ulikhetene som er ved forskjellige sakene. Ingen barnefordelingssaker er helt like, ingen barnevernsaker er like. Viktigst av alt; ingen barn er like. Både i barnefordelingssaker og barnevernsaker blir barns meninger veid opp mot hva som er til barnets beste, og avgjørende for saken er de konkrete forhold i saken. Barnets mening er kun ett av momentene det skal tas stilling til i en slik helhetsvurdering. Uansett mener jeg det viktigste er at barns rett til å bli hørt blir ivaretatt. Det at det foreligger en rett til å bli hørt, betyr ikke at det barnet mener er det avgjørende.

Men hva så med veien videre? Kan man gjøre enda mer for å sikre barns rett til å bli hørt? Etter inkorporeringen av FNs barnekonvensjon mener jeg barn i Norge har en betydningsfull rett til å bli hørt, og at vi har kommet langt i å tilkjenne barn denne rettigheten. I barnefordelingssaker og barnevernsaker tror jeg gjennomføringen av barnets rett fungerer som den skal, mens det i forhold til barnehage og planleggingsprosesser i kommunene sikkert kan fremmes tiltak som gjør gjennomføringen av retten til å bli hørt enda mer synlig. Barnetråkk er et godt eksempel på tiltak som kan iverksettes for å få til dette. Samtidig er det slik jeg ser det viktig å ikke trekke barns rett til å bli hørt for langt. Barn har en rett til å bli hørt, ikke en plikt til å uttale seg. Det er viktig at man sørger for at barn ikke kommer i en situasjon der de føler at de får for mye ansvar. Dersom et barns mening fører til en endring som ikke er vellykket, tror jeg ikke barnet har godt av den eventuelle skyldfølelsen det vil kunne føre til. Samtidig er barnets medbestemmelsesrett, som nevnt under punkt 3, viktig for at barn skal kunne utvikle seg til ansvarsbevisste og selvstendige individer. Noen temaer er positive for barna å prate om, sånn som enkle hverdagslige temaer, mens andre temaer kan føre til negative følelser hos barn. Å måtte velge hvem av foreldrene man vil bo sammen med kan være et typisk eksempel på et tema som kan forbindes med noe negativt. Grensen mellom hva som er positivt og hva som er negativt kan være vanskelig å oppstille på grunn av forskjellene mellom barn og deres modenhetsnivå, og det må derfor stilles krav til kompetanse hos voksne som aktivt jobber sammen med, og har samtaler med barn. Dette gjelder for eksempel ansatte i barnehage, i skolen og ellers i kommunen i tillegg til ansatte i rettssystemet. Jeg tror det viktigste

fremover er å kartlegge gode rutiner og metoder for høring av barn på alle områder. Dette tror jeg vil føre til at retten til å bli hørt, for barnet, oppleves som noe positivt, og ikke som en byrde. Barn skal aldri være tvunget til å uttale som om noe mot sin vilje, og når de først uttaler seg må man bruke den informasjonen man får på en fornuftig måte.

10 Kilder

10.1 Litteratur

Lindboe, Knut *Barnevernloven*. 5.utg. Oslo, 2006

Rikheim, Erling *Vergemål for umyndig*. Oslo, 1978

Backer, Inge Lorange *Barneloven kommentarutgave*. Oslo 1982

Smith, Lucy og Peter Lødrup *Barn og foreldre*. 7.utg Oslo, 2006

Skjørten, Kristin *Samlivsbrudd og barnefordeling*. Oslo, 2005

Sveri, Knut *Barnevernsloven*. Oslo, 1957

Tyrén, Carl Wilhelm *Plan og bygningsloven: kommentarutgave*. 5. utg. Oslo, 2004

10.2 Dommer

Rt 1974 s. 1339

Rt 1982 s. 1335

Rt 1983 s. 266

Rt 1986 s. 709

Rt 1987 s. 289
Rt 1989 s. 320
Rt 1996 s. 1566
Rt 1998 s. 857
Rt 1998 s. 1702
Rt 1999 s. 1183
Rt 2000 s. 874
Rt 2004 s. 811
Rt 2004 s. 999
Rt 2004 s. 1046
Rt 2005 s. 682
Rt 2005 s. 1693
Rt 2006 s. 929

10.3 Artikler

Raundalen, Magne *Samtalen med de små barna om samlivsbrudd og barnefordeling – en reflekterende veiledning* I: Artikkelsamling *Samtaler med små barn i saker etter barneloven* utgitt av Barne- og likestillingsdepartementet. 2006, s. 8.

Øvreeide, Haldor Å *Samtale med barn om barnelovsspørsmål* I: Artikkelsamling *Samtaler med små barn i saker etter barneloven* utgitt av Barne- og likestillingsdepartementet. 2006, s. 20.

Langballe, Åse og Kari Trøften Gamst *En dialogisk tilnærming til kommunikasjon med barn* I: Artikkelsamling *Samtaler med små barn i saker etter barneloven* utgitt av Barne- og likestillingsdepartementet. 2006, s. 34

Smith, Lucy *Barnets beste og barnets uttalerett* Fra www.lovdata.no Trykket i: Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 2004 nr. 3-4 s. 223-

Smith, Lucy *Barn, foreldre og menneskerettigheter* Fra www.lovdata.no Trykket i: Jussens Venner 1991 s. 101-

Bae, Berit *Perspektiver på barns medvirkning i barnehage I: Temahefte om barns medvirkning* utgitt av Kunnskapsdepartementet 2006, s.7-27

Eide, Brit Johanne og Nina Winger *Dilemmaer ved barns medvirkning I: Temahefte om barns medvirkning* utgitt av Kunnskapsdepartementet 2006, s. 28-51

Kristoffersen, Aud Eli *En forskjell som må føre til en forskjell – om barns medvirkning i planleggings- og vurderingsarbeidet I: Temahefte om barns medvirkning* utgitt av Kunnskapsdepartementet 2006, s. 52-79

10.4 Lovgivning

1981 Lov om barn og foreldre (barneloven) av 8. april 1981 nr 7.

1927 Lov om vergemål for umyndige (vergemålsloven) av 22. april 1927 nr 3. (før endring)

1992 Lov om barneverntjenester (barnevernloven) av 17. juli 1992 nr 100.

1953 Lov om vergemål av 17. juli 1953 nr 14. (opphevet)

1995 Lov om barnehage av 5. mai 1995 nr 19. (opphevet)

2005 Lov om barnehager (barnehageloven) av 17. juni 2005 nr 64.

1985 Plan- og bygningslov (plan- og bygningsloven) av 14. juni 1985 nr 77.

1969 Lov om trdomssamfunn og ymist anna av 13. juni 1969 nr 25.

2002 Lov om personnavn (navneloven) av 7. juni 2002 nr 19.

1999 Lov om pasientrettigheter (pasientrettighetsloven) av 2. juli 1999 nr 63.

1999 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21. mai 1999 nr 30.

2005 Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) av 17. juni 2005 nr 90.

1967 Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10. februar 1967

10.5 Konvensjoner

De forente nasjoners internasjonale konvensjon 20. november 1989 om barnets rettigheter (FNs barnekonvensjon)

10.6 Forarbeider

Ot.prp.nr.62 (1979-1980) Barn og foreldre

Ot.prp.nr.45 (2002-2003) (endringslov) Menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)

Ot.prp.nr.29 (2002-2003) (endringslov) Barneloven mv. (Nye saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene mv.)

Ot.prp.nr.44 (1991-1992) Barneverntjenester (barnevernloven)

Ot.prp.nr.60 (1988-1989) Sosiale tjenester m.v. (sosialloven)

Ot.prp.nr.59 (1992-1993) Tilpasning av særlovgivningen til ny kommunelov

Innst.O.nr.92 (2002-2003) om endring i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av Barnekonvensjonen i norsk lov)

St.meld.nr.39 (2001-2002) Oppvekst- og levekår for bar og ungdom i Norge

Forskrift 20.september 1995 nr 4146 Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging

Forskrift 1. mars 2006 nr 266 rammeplan for barnehage

10.7 Nettsteder

www.lovdata.no

www.barneombudet.no

www.norskform.no

www.rechtsdata.no

www.nova.no

www.ssb.no

<http://miljolare.no>

